د پوهنې وزارت
د تعليمي نصاب، د ښوونکو د روزنې
او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوی رياست

ټولنيز لوستونه

څلورم ټولګی

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۸۹ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

TM TM TM TM

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري.
په بازار کې يې اخيستنه او خرڅونه په کلکه منع
ده. له سرغړونکو سره يې قانوني چلن کيږي.

TM TM TM TM

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب، د ښوونکو د روزنې
او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوی رياست

ټولنيز لوستونه

څلورم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۸۹ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب د تالیف، څېړنې او تدقیق کمېټې

لیکوالان:

- د سرمؤلف مرستیاله شکیلا "حبیب رحیمي" د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتــابونو د تــالیف ریاســت د ټــولنیزو علومو د دیپارتمنت آمر
- الحاج سرمؤلف نجیب الله "امین افغان" د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف ریاســت د ټــولنیزو علومــو د دیپارتمنت علمي غړی
- مؤلف سیدحبیب الله ولیزاده د تعلیمي نصاب د پراختیــا او درســي کتــابونو د تــالیف ریاســت د ټــولنیزو علومــو د دیپارتمنت علمي غړی
- د سرمؤلف مرستیال محمد افضل د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتــابونو د تــالیف ریاســت د ټــولنیزو علومــو د دیپارتمنت علمي غړی.

ژباړونکي

- د سرمؤلف مرستیال محمد افضل
- مؤلف سید حبیب الله "ولیزاده وردک"

د څېړنې او تدقیق کمېټې:

د پوهنې وزارت:

- پوهاند غلام جیلاني عارض د جغرافیې د دیپارتمنت ستر سلاکار
- پروفیسور داکترمحمد رازق بهیر د جغرافیې د دیپارتمنت فني سلاکار
- حاجي عبدالاحد غزنیوال د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تــالیف ریاســت د ټــولنیزو علومــو د څــانګې علمي غړی
- مؤلف محمدرفیق مومند د جغرافیې د دیپارتمنت غړی
- سیف الرحمن آشنا د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د پښتو دیپارتمنت کار کوونکی او اډیټور.
- سید انور میچنخیل د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د هنرونو دیپارتمنت غړی(رسام).
- محمد حسین احمدزی د تعلیمی نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د ټولنیزو علومو علمي غړی
- زبورا د مریم د لیسې ښوونکي

د محتویاتو، دیني، فرهنګي او سیاسي برخو د څېړنې او کره کتنې کمېټې:

- دوکتور محمد یوسف نیازي د پوهنې وزارت سلاکار
- محمد آصف ننګ د پوهنې وزارت د خپرونو او اطلاعاتو رئیس.

د څېړنې او تدقیق د څارنې کمیټه:

- دکتور عبدالغفور غزنوي د پوهنې وزارت د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین دکمېټې رئیس

_ محمد صدیق پتمن د پوهنې وزارت تدریسي مرستیال. غړی.

_ د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف رئیس. غړی.

طرح او ډیزاین: حمید الله غفاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستــــان دی — دا عزت د هـــر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچي یې قهرمـــان دی
دا وطن د ټولو کــور دی — د بلوڅـــو د ازبکـــو
د پښتـــــون او هزاره وو — د ترکمنـــو د تاجکـــو
ورسره عرب، گوجـــر دي — پامیـــریان، نورستانیـــان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایمـــاق، هم پشـه یان
دا هیـــواد به تل ځلیږي — لکـــه لمـــر پر شنه آسمان
په سینـــه کې د آسیـــا به — لکـــه زړه وي جـــاویدان
نوم د حق مودی رهبـــر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

ګرانو استادانو، ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کیږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده‌کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

زه پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او دروند مسؤولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستی د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو موسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

سرليک	مخ
لومړی څپرکی: ټولنيز ژوند (۴ درسي ساعتونه)	
لومړی لوست: ټولنيز ژوند...	۳-۱
دويم لوست: کورنۍ	۵-۴
درېيم لوست: د کورنۍ ارزښت او ډولونه	۸-۶
څلورم لوست: د کورنۍ د غړو دندې...	۱۱-۹
دويم څپرکی: ښوونځی. (۳ درسي ساعتونه)............................	
پنځم لوست: د ښوونځي او ښوونې او روزنې ارزښت	۱۳ -۱۲
شپږم لوست: د ښوونځي د غړو دندې	۱۶-۱۴
اووم لوست: د ښوونځي او ښوونې او روزنې تاريخ	۱۸-۱۷
دريم څپرکی: کلی (۴ درسي ساعتونه)	
اتم لوست: په کلي کې استوګنه	۲۰-۱۹
نهم لوست: د کليوالو کسبونه او لاسي کارونه..	۲۲-۲۱
لسم لوست: کلی او کرنه.....................................	۲۵-۲۳
يولسم لوست: کلی او څاروي...	۲۷-۲۶
څلورم څپرکی: ښار (۸ درسي ساعتونه)	
دولسم لوست: ښاري ژوند	۲۹-۲۸
ديارلسم لوست: ښاري کسبونه	۳۱-۳۰
څوارلسم لوست: ترافيکي مقررات	۳۳-۳۲
پنځلسم لوست: دولتي ادارې	۳۵-۳۴
شپاړسم لوست: د ښارونو ډولونه	۳۷-۳۶
اوولسم لوست: د افغانستان مهم او تاريخي ښارونه	۳۹-۳۸
اتلسم لوست: د نړۍ لوی ښارونه	۴۱-۴۰
نولسم لوست: د ښاري ژوند چاپېريال...	۴۳-۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرلیک	مخ
پنځم څپرکی: زمونږ هېواد (۱۱درسي ساعتونه)	
شلم لوست: ملي بیرغ	۴۵-۴۴
یوویشتم لوست: څلور اصلي خواوې (سمتونه)	۴۷-۴۶
دوه ویشتم لوست: څلور فرعي سمتونه	۴۹-۴۸
درویشتم لوست: نقشه او د هغې څلور خواوې	۵۱-۵۰
څلور ویشتم لوست: زمونږ د هېواد څلور خواوې	۵۳-۵۲
پنځه ویشتم لوست: زمونږ د هېواد اداري وېش	۵۵-۵۴
شپږ ویشتم لوست: د افغانستان دین، ژبه، نژاد او نفوس	۵۷-۵۶
اووه ویشتم لوست: زمونږ د هېواد غرونه	۶۰-۵۸
اته ویشتم لوست: زمونږ د هېواد د غرونو ارزښت	۶۱
نهه ویشتم لوست: زمونږ د هېواد سیندونه	۶۴-۶۲
دېرشم لوست: د سیندونو ارزښت	۶۵
شپږم څپرکی: زمونږ نړۍ (۱۴ درسي ساعتونه)	
یو دېرشم لوست: د نړۍ لویې وچې	۶۷-۶۶
دوه دېرشم لوست: د آسیا لویه وچه	۷۰-۶۸
درې دېرشم لوست: د اروپا لویه وچه	۷۳-۷۱
څلور دېرشم لوست: د افریقا لویه وچه	۷۵-۷۴
پنځه دېرشم لوست: د امریکا لویه وچه	۷۷-۷۶
شپږ دېرشم لوست: د استرالیا او اوقیانوسې لویه وچه	۷۹-۷۸
اووه دېرشم لوست: انتارکتیکا (جنوبي قطب)	۸۱-۸۰
اته دېرشم لوست: سمندرونه او د هغوی ګټې	۸۳-۸۲
نهه دېرشم لوست: د اطلس سمندر (اوقیانوس)	۸۵-۸۴
څلوېښتم لوست: د هند سمندر	۸۷-۸۶
یو څلوېښتم لوست: شمالی منجمد سمندر	۸۹-۸۸
دوه څلوېښتم لوست: ځمکه او د هغې شکل	۹۲-۹۰
درې څلوېښتم لوست: طول البلدونه او عرض البلدونه	۹۴-۹۳
څلور څلوېښتم لوست: د ځمکې حرکتونه	۹۶-۹۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

لومړی څپرکی

ټولنیز ژوند

موخې:
- زده کوونکي دې د ټولنیز ژوند په معنا پوه شي.
- زده کوونکي دې له ټولنیزو چارو سره مینه پیدا کړي او هم دې برخه پکې واخلي.

- په لاندې عکسونو کې څه ډول شیان وینئ؟

له لاندې لغتونو سره آشنا شئ:

موخه	هدف، مقصد
ټولنیز	ګډ، اجتماعي
پلورل	خرڅول
پېرودل	اخیستل
اړیکې	ارتباطات
ټولګیوال	همصنفي
توپیرونه	فرقونه

خلک په بازارکې د پلورلو او پیرودلو په حال کې

ماشومان د لوبو کولو په وخت کې

ښوونکی او زده کوونکي په ښوونځي کې

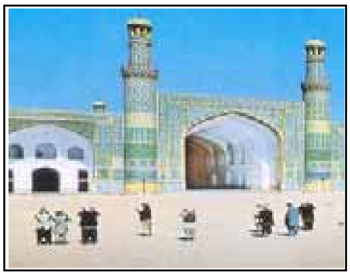
خلک په یوه جومات کې د عبادت کولو په وخت کې

د یوې کورنۍ غړي

خلک په یو واده کې د اتڼ کولو په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا لومړي مخ په انځورنو کې مو کوم داسې انځور ولیدو چې په هغه کې یوازې یو تن وي؟
د لومړي مخ له انځورونو څخه هر یو یې د ټولنیز ژوندانه یوه کیسه بیانوي. ټولنېز ژوند د وګړو او یا د وګړو د ډلو ترمنځ د ګډو هڅو سرته رسولو ته وایـي، چـې د ځینو اړتیاوو د لیرې کولو له امله په بېلابېلو وختونو او د ځانګړو دلیلونو له مخـې هغې سره مخامخ کیږي. ټولنیز ژوند په یوازې توګـه پرمخ نه وړل کیږي. ددې کار لپاره د نورو انسانانو شته والي ته اړتیا ده. موږ باید له نورو انسانانو سره ښې او دوستانه اړیکې ولرو. په لاندې انځورونو کې دغه اړیکې په ښـــه توګه څرګندې شوي دي.

د چرګو له ښځې څخه د هګیو اخیستل

د چرګوښځې خپلو چرګوته د دانو اچولو په حال کي

د یوې کورنۍ غړي د هګیو د خوړلو په حال کې

د کور یوه میرمن د هګیو د پخولو په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې د ټولنیز ژوندانه د ښېګڼو په هکله، دوې، دوې جملې ولیکي او په ټولګي کې دې ولولي.

....

....

پوښتنې:

- ټولنیز ژوند څه ډول ژوندانه ته ویل کیږي؟
- ټولنیز ژوندانه ته څه وخت اړتیا پیداکیږي؟
- د واده د مراسمو تر سره کولو ته ټولنیز ژوند ویلای شو؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د استوګنې په خپل چاپېریال کې د رسم او رواجونو په اړوند، چې د ټولنیز ژوندانه یوه برخه ده، یولنډ مطلب ولیکي او سباته دې هغه په خپل ټولګي کې نورو ټولګیوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم لوست

کورنۍ

موخه:
- زده کوونکي دې له کورنۍ سره بلد شي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

ترينديې	تروركانې
دنده	وظيفه
بېلګه	نمونه، مثال
نيا	انا

- کورنۍ څه وخت جوړيږي؟

- د کورنۍ د غړو شمېر څه وخت زياتيږي؟

د يوې کورنۍ د غړو عکس

کورنۍ د ښځې او نارينه ترمنځ د واده په کولو جوړيږي. د کوچني په پيدا کيدو سره د کورنۍ د غړو شمېر زياتيږي. د ماشومانو په زيږيدو دکورنۍ خوشحالي زياتيږي. په ځينو کورنيو کې نيکونه، نياګانې، ترونه او ترينديې هم له هغوی سره يوځای اوسيږي چې هغوی هم د کورنۍ غړي ګڼل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تیر مخ په انځور کې څه شیان او څوک وینئ د هغوی نومونه ولیکئ.

....

....

....

پوښتنې:

- آیا ستاسي نیکه او نیا له تاسو سره اوسیږي؟
- تاسي له خپل نیکه او نیا سره څه ډول ګوزاره کوئ؟ ولې؟
- کورنۍ د............ او .... په واده کولو جوړیږي.
- د ماشومانو........ کورنۍ ته .... ور په برخه کوي.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلې کورنۍ د غړو لست د هغوی له دندو سره جوړ کړي، ټولګي ته دې راوړي او خپلو ټولګیوالو ته دې وښیي. د بېلګې په توګه:

مور مې ښوونکې ده. د سهار له ۹ بجو څخه د غرمې تر ۱۲ بجو پورې په ښوونځي کې درس ورکوي.

....

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم لوست

د کورنۍ ارزښت او ډولونه

موخې:
- زده‌کوونکي دې د کورنۍ د ارزښت او د هغې له ډولونو سره پېژندګلوي پیدا کړي.
- زده کوونکي باید له خپلې کورنۍ سره مینه پیدا کړي.

- کورنۍ څه ارزښت لري؟
- کورنۍ د څه هدف لپاره منځ ته راځي؟

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

اړتیا	ضرورت
غړی	عضو
هوساینه	آرامي
روزنه	تربیه
زیار	کوښښ
میشته کېدل	استوګنه
بوخت	لګیا

د کورنۍ جوړښت یوه ټولنیزه اړتیا او یو اسلامي امر دی. موږ د خپل ژوندانه د دوام لپاره ډول ډول شیانوته اړتیا لرو. د کورنۍ غړي د هغو په برابرولو کې په زړه پورې ارزښت لــــري. ستاسې په کورنۍ کې څوک ستاسې اړتیاوې پوره کوي؟

مور او پلار په ډېره مینه او سرښندنه زموږ په هوساینه او روزنه کې زیار باسي. دوی زموږ لپاره خواړه، کور او کالي برابروي او زموږ د کړو وړو څارنه کوي. کله چې ناروغ شو ډاکټر ته مو بیایي. کله چې د ښوونځي عمر ته ورسیږو، په ښوونځي کې مو شاملوي.

موږ هم د کورنۍ په چاروکې ګډون کوو او د خپلې کورنۍ ټول غړي راباندې ګران دي.

په هغو کورنیو کې چې پلرونه یې مړه شوي وي، میندې، د کورنۍ مشران زامن او لوڼې د خپلې کورنۍ اړتیاوې پوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې څو ډوله کورنۍ پېژنئ؟

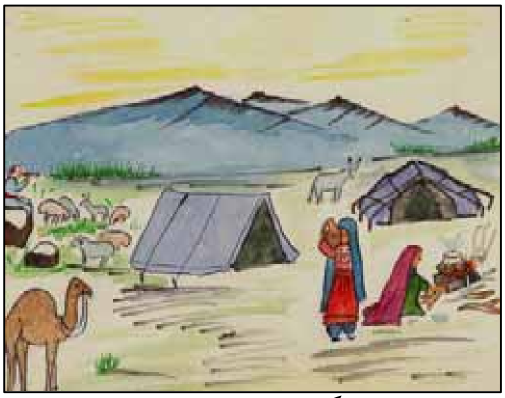

د کوچيانو ژوند

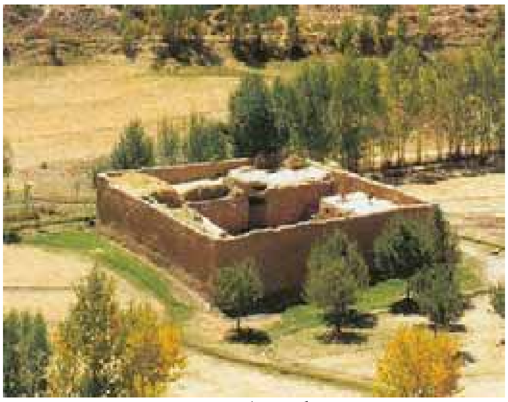

کليوالي ژوند

ښاري کورنۍ

کورنۍ د استوګنې د چاپېريال له مخې بيلابيل دودونه او رواجونه لري. د بېلګې په توګه د کوچيانو کورنۍ له کليوالی کورنۍ سره او کليوالي کورنۍ له ښاري کورنۍ سره د جامو پــــه اغوستلو، د کور په جوړولو، د ډوډۍ په تيارولو اوخوړلو او د ژوند په ځرنګوالي کې توپيرونه لري. همدارنګه ځينې کورنۍ زيات شمير غړي او ځينې لږ شمير غړي لري.

وړه کورنۍ

لويه کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلې کورنۍ په هکله فکر وکړئ او بیا ووایاست
چې ستاسې کورنۍ په اووم مخ کې له انځور شوو
کومو کورنیو سره ورته والي لري.

پوښتنې:

١– ستاسې د کورنۍ شمیر زیات دی که لږ؟

٢– ستاسې پلار څه کار کوي؟

٣- آیا ستاسې په ګاونډ کې داسې کورنۍ شته چې اړتیاوې یې میندې پوره کوي؟ که هو، نو ولې؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د کورنیو ترمنځ د توپیرونو په هکله له مشرانو څخه وپوښتي او خپل تر لاسه کړې معلومات دې سبا ټولګیوالو ته ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم لوست

د کورنۍ د غړو دندې

موخې:
- زده کوونکي دې د کورنۍ د غړو له دندو سره پېژندګلوي پیدا کړي.
- زده کــوونکی دې د کــورني ژوندانـــه پـــه مسؤولیتونو کې برخه واخیستلای شي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ

مسؤولیتونه	وظیفې، دندې
پرته	ښله
کرنه	بزګري
غونډول	ټولول
ضایع	له لاسه ورکول
مهال ویش	تقسیم اوقات
ټاکلی	خاص، ځانګړې
ګډون	اشتراک، برخه اخیستل

- - تاسې د درس له لوستلو پرته کومې دندې سرته رسوئ؟
- خپل ورځني کارونه څنګه سرته رسوئ؟

هرڅوک یوه دنده لري.

پلار معمولاً له کور څخه د باندې کار کــوي. هغه دنده لري چې د خپلي ښځې او اولادونو لپاره کور، خواړه، کالي او د ژوندانه نورې اړتیـــاوې برابرې کړي. په ځینو کورنیو کې ښـځې دکور په کارونو لګه، جامو پرمینځلو، د کور پاکولو او د ډوډۍ پخولو پرته له کور څخه د بانـــدې هـــم کارکوي. د ښلګې په توګه ښځې په کلیو کـــې د کرنې په چارو، د حاصلاتو په راغونډولو، د غواوو په لوشلو او په غالۍ اوبدلو کـــې د خـــپلې کورنۍ له غړو سره مرسته کوي.

د کورنۍ غړي د کارکولو په حال کې

په ښارونو کې یو شمېر ښځې پـــه ښوونځیـــو، روغتونونو، کارخانو او دولتـــي ادارو کـــې هـــم کارکوي.

اولادونه سربېره په درس ویلو له خپل مور او پلار سره هم مرسته کوي. هغه ماشومان چـــې پـــه

ښځه د حاصلاتو د راغونډولو په حال کې

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ کې د مينې او مهربانۍ، روزنې او ښو کړو وړو څخه برخمن او په راتلونکي ژوند کــې به ګټور اوپه زړه پورې کسان ترې جوړ شي.

هرشی ځانته يو ټاکلی ځای لري.

په کور کې هرشی يو ټاکلی ځای لري. ستاسې په نظر ولې په کور کې بايد بوټونه، کــالي، کتابونه او نورشيان په ټاکلي ځای کې کېښودل شي؟ ددې لپاره چې يوه بانظمه کورنۍ واوسو او د اړتيا وړ شی د وخت له لاسه ورکولو پرته په آسانه پيداکړو نو هر شی بايد په خپل ټاکلي ځای کې کېښودل شي.

هرکار ځانته يو ځانګړی وخت لري

زده کوونکی دکتاب لټولو په حال کې

ورځې د کار او شپې د خوب او استراحت لپاره دي. درس ويل، لمونځ کول، بيده کېــدل، تفــريح کــول، سپورت کول، د دوستانو ليدل او داسې نور هر يو پــه خپل ټاکلي وخت کې ترسره کېږي.
د شنبې له ورځې څخه د پنجشنبې تر ورځې پورې دکار ورځې دي. د جمعې په ورځ کار نه کوو او د جمعــې ورځ د جمعې په لمانځه کې د ګډون، د دوستانو د ليدو او د ناروغانو د پوښتنې ورځ ده.

زده کوونکی د ليکلو په وخت کې

زده کوونکی د سپورت کولو په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مورِ باید په ژوندانه کې سمون راولو، یعنې:

خپله دنده وپېژنو او په هغې باندې عمل وکړو.	هرشی په خپل ټاکلی ځای کې کښېږدو.	هرکار په خپل ټاکلي وخت کې سرته ورسوو.

- د ټـولګي زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شـــي. هره ډله دې خپل ورځني کارونه لست کړي.
- د زده کوونکو هره ډله دې د خپلو ورځنیو کارونو د سرته رسولو لپاره یو مهال ویش ولري.

پوښتنې:

۱ــ تاسې په کورني ژوندانه کې کومې دندې لرئ؟

۲ــ د جمعې ورځ د کومو کارونو لپاره ده؟

۳ــ له دود سره سم پلار او مور په کورنۍ کې کوم کارونه سرته رسوي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپل مور او پلار په مرسته په کورني ژوندانه کې د نظم ټینګـښت لپاره د هرچا دنده، د هرشي لپاره ځای او د هرکار لپاره ټاکلي وخت وټاکئ، د بېلګې په توګه:

- پلار مې ښوونکی دی. له سهار څخه تر غرمې پورې په خپله دنده کې بوخت وي. له هغې وروسته دکور په چارو کې برخه اخلي.
- ....
- ....
- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم لوست

دويم څپرکی

ښوونځی

د ښوونځي اوښوونې او روزنې ارزښت

موخې:
- زده‌کوونکي دې ښوونځي او د هغه ارزښت وپيژني.
- زده کوونکي بايد له ښوونځي سره مينه پيداکړي.

له لاندې لغتونه سره بلد شئ:

بنسټ	تهداب، اساس
فرهنګ	علم، پوهه، د يو قوم او ولس علمي او ادبي آثار
شموليت	شامليدل
داخليدل	ننوتل، ګډون کول
چمتو	تيار، آماده

- ښوونځي او ښوونه اوروزنه زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟
- ښوونځي ته له راتلو څخه ستاسې هدف څه دی؟
- که ښوونځي ته لاړ نشئ، څه کېږي؟

ښوونځی د پوهې، ښو اخلاقو او د ژوند د مهارتونو د زده کړې ځای دی. موږ په ښوونځي کې ليک، لوست او پوهه زده کوو. د ښوونې او روزنې بنسټيزه موخه د زده کوونکو روزل او د ښه ژوند کولو لپاره چمتو کول دي، چې وکړای شي له دې لارې څخه د خپل ځان، خپل خالق، خپلو اسلامي دندو، دين او فرهنګ په پيژندلو بريالی شي او د نړی پرمختګونه وپيژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونځي په لوستلو سره موږ لاندې ګټې لاس ته راوړو.

....

....

....

پوښتنې:

۱- آیا په ښوونځي کې له خپل شمولیت څخه خوښ یاست؟ که هو، نو ولې؟

۲- د نړۍ اوسني پرمختګونه له کومې لارې لاس ته راغلي دي؟

۳- تاسې دځه لپاره د پوهې په زده کړه کې کوښښ کوئ؟

۴- آیا خپل ښوونکي او ښوونځی درباندې ګران دی؟ که هو، نو ولې؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د مشرانو په مرسته د هغو کسانو نومونه ولیکئ، چې یو وخت ستاسې له ښوونځي څخه فارغ شوي دي او نن د هېواد خدمتګاران ګڼل کېږي. یا د هېواد د څو پوهانو نومونه ولیکئ او بیا یې خپلو ټولګیوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

د ښوونځي د غړو دندې

موخې:

- زده کوونکي دې په ښوونځي کې خپلې دندې وپېژني.
- په زده کوونکو کې دې د ښوونځي مقرراتو ته د درناوی روحیه پیاوړې شي.
- زده کوونکي دې د ښوونځي په چارو کې برخه واخلي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

مقررات	اصول، منلي شوي لارې چارې
روحیه	مفکوره، فکر
پرتله	مقایسه کول
ځنډ	معطلي، وخت نیول
سمون	برابرول، سمول
مقام	دریځ– چارواکی
توکي	مواد، شیان
ازموینه	ازمایښت، امتحان
ژغورل	ساتل، نجات ورکول
سمسورتیا	ښکلا، آبادي، سرسبزي

- تاسې په ښوونځي کې په څه ډول کارونو کې برخه اخلئ؟
- څوک ستاسې په ښوونځی کې د نورو په پرتله په کارونو کې زیات کوښښ کوي؟

د ښوونځي مدیر له زده کوونکو سره د لیدنې په حال کې

د ښوونکو مجلس د چارو د سمون په اړه

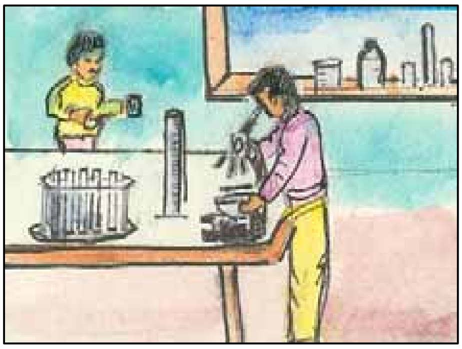
زده کوونکي د زده کړې په حالت کې

ملازم د پاکې اوصفایي په حالت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهیږو چې یو ماشین یا یو ساعت له بېلو بېلو پرزو څخه جوړ شوي او هره پرزه یې یوه ځانګړې دنده لري. که چېرې له دغو پرزو څخه کومه یوه یې خپله دنده په ښه توګه سرته ونه رسوي، د نورو پرزو په دندوکې هم خنډ را منځته کېږي. په همدې توګه د ښوونځي غړي هم هر یو خپله ورسپارل شوې دنده اجرا کوي. د بېلګې په توګه، د ښوونځي د مدیر دنده د نورو په پرتله درنه ده. د ښوونځي او د شاوخوا سیمو د خلکو او لوړو چارواکو ترمنځ د اړیکو ټینګول، په ښوونځي کې د نظم راوستل، د ښوونځي د چارو د سمون په موخه د غونډو جوړول او داسې نورې دندې په غاړه لري.

د ښوونځي د مرستیالانو او سرښوونکو دندې د مدیرانو د نشتوالي په صورت کې د هغوی د دندو تر سره کول، د ښوونځي سرپرستي کول، د لوست د مهال وېش جوړول، د لوست له توکو، د سوبتیا او ترقي تعلیم د کتابونو برابرول او داسي نورو څخه عبارت دي.

د ښوونکو دنده ټولګي ته په وخت راتګ، د زده کوونکو د احوال پوښتنه او د هغوی کورني حالت باندې پوهېدل، د لوست لپاره تیاری او د زده کوونکو پوښتنوته ځواب ورکول او د هغوی سمو اوښو روزلو څخه عبارت ده.
ملازمین د ښوونځي د پاک ساتلو دنده په غاړه لري.

زده کوونکي دنده لري چې په خپل وخت ښوونځي ته راشي. دوی باید په خپلو درسونو کې زیار وباسي. زده کوونکي باید د خپلو ښوونکو خبروته غوږ ونیسي. زده کوونکي دې له ناسوبتیا څخه په ځانګړې توګه د آزموینې په ورځو کې ځان وژغوري. زده کوونکي دې په خپل سر له ټولګي څخه بهر و نه وځي. دوی باید د خپل ښوونځي د سمسورتیا په چاروکې برخه واخلي.

زده کوونکي باید د ښوونځي د چارواکو له خوا ورسپارل شوې دندې په سم ډول سرته ورسوي، چې ښوونځی مو لا نور هم ښه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي دننه فعالیت

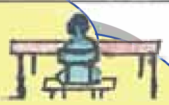

په ټولګي کې د زده کوونکو دندې په لاندې ډول دي:

په خپل وخت ټولګي ته راشي.

....

....

پوښتنې:

۱ــ په ښوونځي کې د زده‌کوونکو دندې کومې دي؟

۲ــ د ښوونځي په چارو کې برخه اخیستل څه ګټه لري؟

۳ــ که چېرې چارې په ښه توګه تر سره نه شي، څه به پېښ شي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د ښوونځي د مدیر د دندو په هکله یو مطلب برابر کړئ؟

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست

د ښوونځي، ښوونې او روزنې تاریخ

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

هېواد	مملکت
نظامي	پوځي
پرمختګ	ترقي
پرانیستل	بېرته کول، افتتاح کول

موخه:
- زده کوونکي دې په هېواد کې د ښوونځي، ښوونې او روزنې له تاریخ سره آشنا شي.

- په پخوا زمانو کې زموږ په هېواد کې ښوونه او روزنه څه ډول وه؟
- زده کوونکو ته څه ډول درس ورکول کېده؟

زموږ په ګران هېواد افغانستان کې د کوچنیانو ښوونه او روزنه له ډېر پخوا څخه دود وه. کوچنیانو ته به په جوماتونو او د دوی په کورونو کې زده کړه کېده. لوستل او لیکل به یې زده کول.

ټولګی تر ونې لاندې د سبق ویلو په حال کې

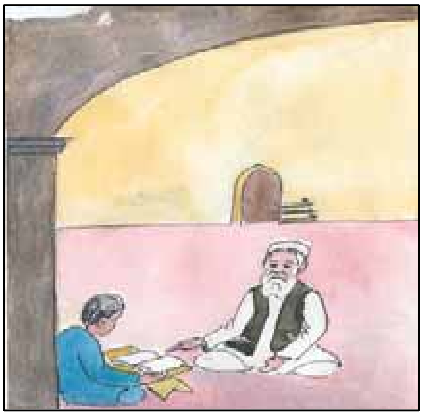

ملا په جومات کې یو ماشوم ته لوست ور زده کوي

د نننۍ ټولګی د لوست یوه منظره

نننی ښوونځی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسمي پوهنې بنسټ د امير شير علي خان[۱] د پاچهۍ په وخت کې د دوو ښوونځيو په جوړېدو سره کېښودل شو، چې يو يې ملکي او بل يې پوځي و. له هغه وروسته لومړنی عصري ښوونځی د (حبيبيې ليسه) وه چې دامير حبيب الله خان په وخت کې[۲] تاسيس شوه.

د امير امان الله خان په وخت کې[۳] په افغانستان کې ښوونې او روزنې ښه پرمختګ وکړ. د نارينه وو په عصري ښوونځيو سربېره يو ښځينه ښوونځی د (مستورات) په نامه په کابل کې پرانيستل شو. د حبيب الله کلکاني په وخت کې ښوونځي وتړل شول. وروسته بيا د محمد نادرخان په وخت کې د ښوونځيو دروازې بيا د زده‌کوونکو پر مخ پرانيستل شوې او د محمدظاهر خان په وخت کې يې زيات پرمختګ وکړ.

د وخت په تيرېدو او زموږ په هېواد کې د بدلونونو په رامنځته کېدو د پوهنې په سيستم کې زيات بدلونونه راغلل او د نړۍ د ښوونې له کاروان څخه وروسته پاتې شو. په هېواد کې د ډېرو تحولاتو او نوی تعليمي نصاب په جوړېدو اوس زموږ د ښوونې او روزنې سيستم د غوړېدو په حال کې دی.

د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه په خو کرښو کې وليکئ.

....

....

....

پوښتنې:

۱ـ پخوا زموږ په هېواد کې ښوونه او روزنه په څه ډول ترسره کېده؟

۲ـ د حبيبيې ليسه دکوم پاچا په وخت کې پرانيستل شوې ده؟

۳ـ د لومړي ځل لپاره ښځينه ښوونځی د چا په وخت کې او په کوم ځای کې پرانيستل شو؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

د لويانو په مرسته د هغو کسانو نومونه وليکئ او په ټولګي کې يې ولولئ چې ستاسې له ښوونځي سره يې ډول، ډول مرستې کړې دي.

---

[۱] - (امير شير علي خان له ۱۲۴۲- ۱۲۵۷هــ.ق پورې د افغانستان پاچا و.)

[۲] - (امير حبيب الله خان له ۱۲۸۰- ۱۲۹۸هــ.ق پورې د افغانستان پاچا و.)

[۳] - (امير امان الله خان له ۱۲۹۸- ۱۳۰۸هــ.ق پورې د افغانستان پاچا و.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

کلی

په کلي کې استوګنه

موخه:

- زده کوونکي دې په کلي کې له ژوند کولو سره آشنا شي.

- په کلي کې د ژوند کولو په هکله څه پوهیږې؟
- په کلي کې ژوند په څه ډول سره منځ ته راغلی دی؟

له لاندې لغتونو سره بلد شئ

ګواښ	تهدید
واک	اختیار
څرځای	د څارویو د څرولو ځای
استوګنځي	د اوسیدو ځای، کور
داړونکي	څیري کوونکي، ځناور
څاروي	حیوانات

پخوا زمانو کې خلکو له دې څخه مخکې چې په کلو کې ژوند پیل کړي، د کوچیانو په څېر ژوند کاوه. دغه ژوند، چې په غرونو او سوځوونکو دښتو کې تېریده، له ستونزو ډک و.

د کوچیانو د ژوند انځور

وچکالیو او د هوا ناڅاپي بدلونونو به څرځایونه له منځه وړل. دې کار به خلک په وېره کې اچول او د دوی ژوند به یې له ګواښ سره مخامخ کاوه.

د همدې ستونزو له امله هغوی داسې وپتیيله، په داسې ځایونو کې د تل لپاره پاتې شي، چې هلته اوبه وي.

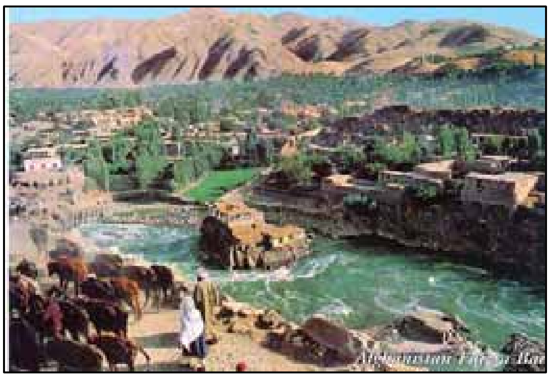

د کلیوالي ژوندون انځور

د اوبو تر څنګ ژوند پیلول د ژوند اړتیا وه. دغه ژوند هغوی ته څه ګټه رسوله او په پای کې یې څه وکړل؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې نوي ژوند له پیل څخه وروسته هغوی دکال په اوږدو کې اوبه درلودې او هم به یې له هغو ځړ ځایونو څخه چې د دايمي اوبو تر څنګ پراته و، ګټه اخيستله. له دې وروسته يې له يو ځای څخه بل ځای ته د کوچېدو پر ځای په هغو ځايونو کې کليوالی ژوند پيل کړ، چې تر څنګ يې د سيندونو او چينو په څير د اوبو دايمي سر چينې پرتې وې. وروسته يې کرار، کرار د شاوخوا سيمو د لاندې کولو په موخه هغوی ته لاسونه ور وغځول او لاندې يې کړې. له دې وروســـته يې د موسم په بدليدو سره خپل ځايونه نه بدلول، ځکه هغه کورونه چې له ډبرو، خټو او لرګيـو څخه يې جوړول دوی يې له ګرمۍ سړو او ځناورو څخه ساتل.

د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه په دوو کرښو کې وليکئ.

....

....

پوښتنې:

١ــ کوچيان ولې له يو ځای څخه بل ځای ته درومي؟

٢ــ د کليو د منځته راتلو لاملونه وواييئ.

٣ــ کليوالي ژوند د کوچيانو له ژوند سره څه توپير لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

د خپل کلي د جوړېدو په هکله له مشرانو څخه معلومات تر لاسه کړئ او بيا يې خپلو ټولګيوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم لوست

د کليوالو کسبونه او لاسي کارونه

موخې:
- زده کوونکو ته دې کليوالي کسبونه او لاسي کارونه ور وپېژندل شي.
- زده کوونکی دې د کليوالي کسبونو او لاسي کارونو له اقتصادي ارزښت سره مينه او اړيکې پيدا کړي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

بوخت	لګيا مصروف، مشغول
پياوړی	غښتلی، قوي، ټينګ، کلک، محکم

- په کلي کې څه ډول کسبونه او لاسي کارونه دود لري؟
- د کليوالي کسبګرو څه ډول توليدات د کلي د اوسېدونکو اړتياوې پوره کولای شي؟

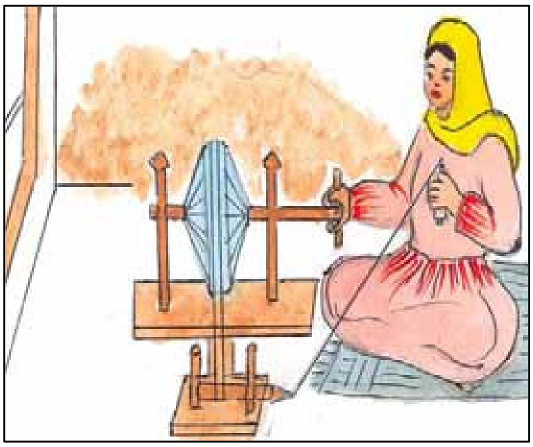

تار وريښل

د کليو اوسيدونکي زياتره د بزګرۍ پــه چارو بوخت وي، خو د هغې تر څنـګ ځنې کسان د خپلو کليوالو د ستونزو او اړتياوو د ليرې کولو لپاره ځنې ځانګړي کسبونه او لاسي کارونه سرته رسوي، لکه: پښنګـــري، ترکاڼي، کولالي، خټګـري، ټټاري، زرګـري، حلبي سازي، پوزي اوبدل، غالۍ اوبدل، ټغر او سترنجۍ اوبدل، شال اوبـــدل، لـونګۍ اوبدل، جاکټ اوبدل، خامک ګنډل، چرمه ګنډل او داسې نور.

غالۍ اوبدل

درانه کسبونه، لکه: پښنګري، خټګـري، ترکاڼي او داسې نور د نارينه وو کـــار دی، په داسې حال کې چې لاسي کارونه، لکـــه خامک ګنډل، چرمه ګنـډل او داسې نـــور زياتره د ښځو په واسطه تر سره کيږي. په دې ډلې کې غالۍ، ټغر او د خامک ګنـډنې ځينې ټوټې د هېواد د صادراتو يوه مهمـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه جوړوي.

آیا کلیوالي کسبګر د کلیوالو ټولې اړتیاوې پوره کولای شي؟ که د کلیوالو اړتیاوې په خپل کلي کې ترسره نشي نوځه کوي؟ د کلیوالو کسبګرو تولید ډېر لږ او ساده وي او د خپلو کلیوالو ټولې اړتیاوې نشي پوره کولی. له دې کبله د کلو خلک خپلې اړتیاوې له خپلو نږدې بازارونو څخه پوره کوي.

پښ د کار په حال کې

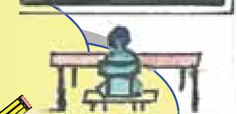

دټولګي دننه فعالیت

– د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه ووایاست. د بیلګې په توګه:
– د کلو زیاتره اوسیدونکي د بزګرۍ په چارو بوخت وي.
....
....

پوښتنې:

۱- د لاسي کارونو کوم ډول تولیدات د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي؟
۲- ښځې په کوم ډول کلیوالي کسبونو او لاسي چارو کې برخه اخلې؟
۳- د کلو نارینه په کوم ډول کسبونو کې بوخت وي؟

له ټولګي د باندې فعالیت:

د لویانو په مرسته دکلیوالي کسبونو او لاسي چارو ګټې ولیکئ. د مثال په توګه:

– کورنی اقتصاد پیاوړی کوي.
– ....
– ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم لوست

کلی او کرنه

موخې:

- زده کوونکي دې له کرنې سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د کلي د کرنې پیداوار یو له بله سره بېل کړای شي.
- زده کوونکي دې له کرنې سره مینه پیداکړي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

غوره کول	خوښول، انتخابول، ټاکل
پیل	شروع کول
پاملرنه	فکر کول، توجه کول
لړ	سلسله

- ستاسې د استوګنې په ځای کې د کرنې کوم ډول پیداوار (محصولات) ډېر دي؟
- آیا تاسې د کرنې په چاروکې له خپلې کورنۍ سره مرسته کوئ؟

د ځمکې یوې کول

هغه شی چې تر نورو د مخه د کلیـــوالي ژوند د غوره کولو او ښه کیدو لامل شـــو، د کرنې پیل و. انسانان د بوټو او ونو د شـــنه کیدو څرنګوالي ته په پـــاملرنې او د ښـــې او مناسبې خاورې لرلو له امله په دې وپوهېـدل چې د تخمونو په کرلو او اوبه کولو کولی شي خپل ځانته خواړه برابر کړي. په کرنې باندې په بوختېدو یې وکړای شول چې زیات حاصلات لاس ته راوړي.

د غنمو رېبل (غنم لو)

ستاسو په کلي کې څه څه شیان کرل کیږي؟

زموږ د هېواد بېلابېل ځایونه بېلابیله آب هوا لري. له دې امله کرنیز محصولات یې هم بېلابېل دي. په کلو کـــې پـــر بزګرانو سربېره، ښځې او نارینه هم له هغوی سره د کرنې په چارو کې مرسته کوي.

زموږ د هېواد غلې، سابه، مېوې او نـــور بوټي په لاندې ډول دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. غلې لکه: غنم، وریجې، وربشې او جوار
۲. حبوبات لکه: لوبیا، چنې (نخود) مشنګ، باقلې او مې (ماش)
۳. غوړلرونکي تخمونه لکه: پندانه (پنبه دانه)، کونځلې، زغر، شړشم او لمر ګلي
۴. طبي بوټي لکه: هنجه، بادیان او خوږه ولې
۵. خواږه بوټي لکه: ګني، چغندر
٦. تازه مېوې لکه: انګور، زردآلو، ګیلاس، آلوبالو، شفتالو، توت، منې، ناک، انار، خټکي، هندوانه، مالټه، نارنج او لیمو.
۷. وچې میوې، لکه: بادام، پسته، غوز، اوجلغوزي.
۸. د سبو ډولونه لکه: بانجان، باټینګر، کدو، هوږه، پیاز، مرچ، کچالو او داسې نور.

پر پورتنیو کرنیزو محصولاتو سربېره د هېواد په ځینو ولایتونو کې یولړ ځنګلونه هم شته چې له میوو او لرګیو څخه یې ګټه اخېستل کېږي.

وچې او تازه مېوې او ځینې طبي بوټي بهرنیو هېوادونو ته لېږل کېږي چې د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي.

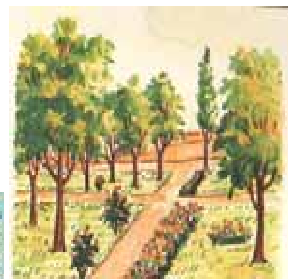

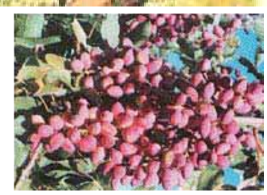

د زده کوونکو هره ډله دې د خپلې سیمې کرنیـــز محـــصولات ولیکي.

....

....

پوښتنې:

١. ستاسې د اوسیدو په ځای کې کوم ډول بوټي او مېوې زیات اقتصادي ارزښت لري؟

٢. کرنه زموږ په کورني ژوندانه کې څه ارزښت لري؟

٣. ولې د یوې سیمې کرنیز حاصلات د بلې سیمې له کرنیزو حاصلاتو سره توپیر لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د ښوونځي او یا د کور د انګړ په یوې برخې کې ښکلي ګلان وکري.

زده کوونکي دې د مور او پلار په مرسته د طبي بوټو نمونه ولیکي.

....

....

....

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

يولسم لوست

کلی او څاروي

موخې:

- زده کوونکي دې له مالدارۍ سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د څارويو د روزلو لارې چارې زده کړي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

وس	توان، طاقت
اهلي	هغه څاروي چې په کورونو کې روزل کيږي
ډله	ګروپ

- په کلي کې څه ډول کورني حيوانات روزل او ساتل کيږي؟
- په کلو کې څوک د مالدارۍ له حاصلاتو څخه ګټه اخلي؟

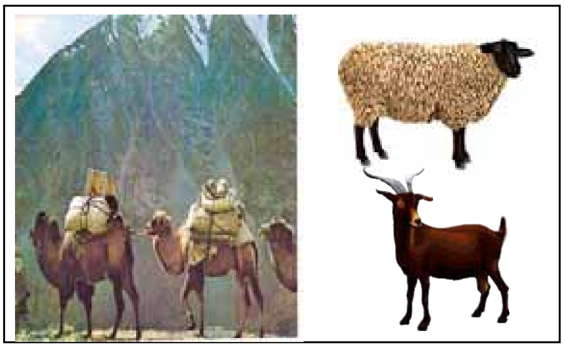

مالداري اصلاً د کوچيانو دنــده ده، خو دکلو اوسيدونکي هم د اړتيا له مخــې ځيني اهلي څاروي لکه، غواوې، غوايان، اوښان، پسونه، مېږې، وزې، آسان، خره او کچرې د خپل وس او اړتيا پـــه انـــدازه ساتي. څرنګه چې د اهلي څـــارويو روزل اوساتل له کليوالو سره د هغوی د اقتصاد په پياوړتيا کې مرسته کوي، له دې امله د هغوی لـــه ساتنې سره مينه لري.

د کليو خلک ولې اهلي څاروي ساتي؟

هغسې چې د کلي د ژوندانـــه کچـــه د ښارونو د ژوندانه د کچې په پرتله ډېره ټيټه ده او د ژوندانه اړتياوې يې په آسانۍ سره نه پوره کېږي، له همـــدې کبلـــه د کلـــو د اوسيدونکي د خپلو اړتياو د پوره کولو لپاره يو شمېر لانديني اهلي څاروي روزي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه آس، غويي او خر د بارونو په وړلو راوړلو او د کروندې په يوې کولو کې ورڅخه کار اخېستل کيږي.

د څينو محـصولاتو څخـه لکـه، شـيدې، وړۍ، پوستکي او غوښې ګټه اخلي.

د مالدارۍ محصولات، لکه پيښه (د قـره قلـۍ پوستکي)، وړۍ، د څارويو پوستکي، پردې سربېره چې د هېواد په دننه کې ترې ګټه اخېستل کېږي، بهر ته هم صادرېږي او د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي.

ټـولګي دې په ډلو ووېشل شي، هره ډله دې د خــپلې ســيمې د مالدارۍ محصولات وليکي.

....

....

پوښتنې:

۱. ستاسې د کلي د مالدارۍ له محصولاتو څخه کوم شيان بهر ته لېږل کېږي؟

۲. ستاسې د سيمې د مالدارۍ له محصولاتو څخه کوم يو يې يوازې ستاسې په کلــي کــې کارول کېږي؟

۳. اهلي څاروي د څه شي لپاره روزل کيږي؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د خپل مور او پلار په مرسته د مالدارۍ ګټې وليکي، د مثال په توګه:

د هغوی له محصولاتو څخه لکه: شيدې، کوچ، او مستې، ګټه اخيستل کيږي.

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم څپرکی

ښار

ښاري ژوند

موخه:
زده کوونکي دې له ښاري ژوند سره بلد شي.

د لاندې لغتونو سره بلد شئ:

پرتله	مقایسه کول
پوړ	منزل
توپیر	فرق
لګیا	بوخت
واټن	فاصله

- د ښاري ژوند په هکله څه معلومات لرئ؟
- ښاري او کلیوالي ژوند یو له بل سره څه توپیرونه لري؟

په ښارونو کې زیات شمېر خلک ژوند کوي. د ښارونو ګڼه ګوڼه د کلو په پرتله زیاته ده. په ښار کې دولتي ادارې، روغتونونه، ښوونځي او مدرسې وي او په کلو کې زیاتره خلک په کرنه او مالدارۍ لګیا وي.

د کابل ښار انځور

د هرات ښار انځور

د ښار زیاتره اوسیدونکي په کارخانو، هټیو او دولتي ادارو کې په کار بوخت وي. په ښار کې د کورونو او د کار ځایونو ترمنځ واټن زیات وي. ځینې خلک د تګ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتګ په وخت کې له ترانسپورتي وسایطو، لکه موټر، موټر سایکل، بایسیکل او نورو څخه کار اخلي.

د ټولګي زده کوونکي په څو برخو ووېشئ. د زده کوونکو هره برخه دې د ښار د ښېګڼو په هکله معلومات چمتو او په ټولګي کې دې یې بیان کړي.

- ....
- ....

پوښتنې:

۱_ ولې په ښار کې د کلیو په پرتله ګڼه ګوڼه زیاته وي؟
۲_ ولې په کلیو کې د ښارونو په پرتله کرنه زیاته وي؟
۳_ ولې په ښارونو کې څو پوړیزه ودانۍ زیاتې جوړېږي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د کورنۍ په مرسته د ښار او ښاروالۍ د کار کوونکو دندې په ګوته کړي.

- ....
- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم لوست

ښاري کسبونه

موخه:
زده کوونکي دې ښاری کسبونه وپېژني.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

گومارل	بوختول، مشغولول، ټاکل، مقررول
بوخت	لگیا، مصروف

- ستاسې پلار په څه کسب اوکار بوخت دی؟
- په ښار کې څه ډول کسبونه شته؟

په ښارونو کې زیات شمېر خلک ژوند کوي. په ښار کې هر ډول کسبونه، لکه: پېنگري، مسگري، زرگري، خټگري، ترکاني، کولالي، خیاطي او داسې نور شته.

کله چې موږ ښارته لاړ شو، هلته د انسانانو په لاس جوړ شوي ډول ډول شیان گورو. لکه، موټر، موټر سایکل، بایسیکل، راډیو، تلویزیون، بېلابېل ټوکران، د کور سامان او داسې نور. یو زیات شمېر خلک په دې کارونو گومارل شوي دي. د ښار نور اوسېدونکي په نورو کارونو لکه: طبابت، دوکانداری، ماموریت ښوونه او روزنه بوخت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي زده کوونکي په څو برخو وویشئ. هره برخه دې د ښار د یو کسب په هکله معلومات ورکړي.

- ....
- ....

پوښتنې:

۱ــ پښتان د خلکو د اړتیاوو لپاره څه شیان جوړوي؟

۲ــ د ترکاڼۍ په هکله معلومات ورکړئ.

۳ــ د ښاري کسبونو نومونه واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلې کورنۍ په مرسته هغه کسبونه چې د دوی په سیمه کې موجود دي، ولیکي او په ټولګي کې دې یې ولولي.

- ....
- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوارلسم لوست

ترافيکي مقررات

موخه:
زده کوونکي دې ترافيکي مقررات وپېژني.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

اشاره	نښه
موظفين	ګومارل شوي
پياده رو	پلې لار

- ترافيکي نښې پېژنئ؟
- د ترافيکي کار کوونکو دنده څه ده؟
- ترافيکي مقررات ولې را منځته شوي؟

له سړک څخه د تېرېدو په حال کې بايد ترافيکي نښو ته پام وکړو او هغه مراعات کړو.

په څلور لاروکې ترافيکي څراغونه شته. ترافيکي څراغونه درې رنګه لري، زرغون رنګ له سړک څخه د تېرېدو او حرکت نښه ده، ژېړ رنګ د چمتو والي نښه، او سور رنګ د درېدلو نښه ده.

له سړک څخه د تيريدو په حال کې بايد د ترافيک د کار کوونکو لارښوونو ته پام وکړو. له موټر څخه د کښته کېدو وروسته بايد له هغې لارې څخه ګټه واخلو، چې د خلکو د تګ او راتګ لپاره ټاکل شوې ده.

ترافيکي کار کوونکي دنده لري، چې په څلور لاروکې ترافيکي نظم په پام کې ونيسي. موږ بايد ترافيکي قوانين او مقررات مراعات کړو، چې له کومې ترافيکي پېښې سره مخامخ نه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي زده کوونکي په څو برخو وويشئ. د زده کوونکو هره برخه دې خالي ځايونه ډک او په ټولګي کې دې، ووايي.

۱- آيا پوهېږئ چې ترافيکي څراغونه د سړکونو په کوم ځاي کې موقعيت لري؟

۲ - زرغون رنګ له سړک نه د تېريدو اشاره ده.

۳- ....

۴- ....

پوښتنې:

۱_ ترافيکي پېښې ولې را منځته کېږي؟

۲_ د ترافيکي پېښو د مخنيوي لپاره بايد څه وکړو؟

۳_ هغه څوک چې په ترافيکي مقرراتو عمل نه کوي، څه ورته پېښيږي؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

هريو زده کوونکی دې د خپلي کورنۍ په مرسته د ترافيکي کار کوونکو د دندو په هکله معلومات چمتو او په ټولګي کې دې يې بيان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست

دولتي اداري

موخه:

زده کوونکي دې دولتي اداري وپېژني.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

پلازمېنه	پایتخت
روابط	اړیکې
غوره	مهم، عمده، په زړه پورې
اړتیا	ضرورت

- زموږ په وطن کې کومې دولتي اداري شته؟
- دغه اداري کومې دندې ترسره کوي؟

هر دولت د نظم او قانون د ټینګولو او په هېواد کې د کارونو د سرته رسولو لپاره ځینو ادارو ته اړتیا لري، چې دغه اداري د وزارت په نوم یادیږي. لکه: له وطن څخه د دفاع او امنیت ټینګول، مخابرات، ښوونه او روزنه، حمل ونقل ، روغتیا، کرنه، صنایع او داسې نور. وزارتونه د هېواد په پلازمېنه کې موقعیت لري او د هر وزارت استازي د ریاست تر نامه لاندې په ولایتونو او د مدیریتونو په نامه په ولسوالیو کې کار کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرتېري د هېواد د پولو د دفاع، پولیس د کورني یا داخلي نظم او امن راوســـتلو او د قانون پلي کولو، ملکي مامورین د هېوادوالو د نورو کارونو، ښوونکي د وطن د اولادونـــو د ښووني او روزني د چارو په ترسره کولو بوخت دي.

د ټولګي زده کوونکي په څو ډلو ووېشئ. هره ډله دې د لوســـت غوره مطلبونه ټولګیوالو ته ولولي.

- ....
- ....

پوښتنې:

۱– هر دولت د ښه نظم د ټینګښت په خاطر څه شي ته اړتیا لري؟

۲– سرتېري په وطن کې کومې دندې سرته رسوي؟

۳– په ښوونځي کې د ښوونکي دندې ونښایاست؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

هر یو زده کوونکي دې د کورنی په مرسته د وزارتونو نومونه ولیکي او په ټولګي کې دې یې بیان کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپاړسم لوست

د ښارونو ډولونه

موخې:

- زده کوونکي دې د ښارونو ډولونه وپېژني.
- ښارونه د نقشې پر مخ پیدا کړي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

سیمساري	د ښځو د سینګار د شیانو هټۍ (دکان)
پښ	آهنګر
بزازی	د ټوکرانو پلورلو هټۍ
ککړ	چټل، لړلی، ناپاک

- تاسې په څه ډول ښار کې ژوند کوئ؟

ځینې ښارونه کوچني دي، چې بازارونه یې لږ دوکانونه لري او یو لږ شمېر کسبګر په کې کار کوي. دې ډول ته ښارګوټې وايي. داسې ښارونه د خپل اړتیا وړ مواد له لویو ښـــارونو څخـــه راوړي. په لویو ښارونو کې لوی بازارونه وي، چې د هغو په ټاکلو ځـــایونو کـــې د پښـــانو، مـسګرانو، حلبي جوړونکو، بزازانو، سیمسارۍ، د خوراکي شیانو او داســې نورو دوکانونه وي او هره برخه یې د هغه اړوند کسب او کار دکوځې په نوم یادیږي.

زموږ په ګران هېواد کې لوی او تاریخي ښارونه شته، لکه: کابل، کندهار، هرات، مزارشریف او نور.

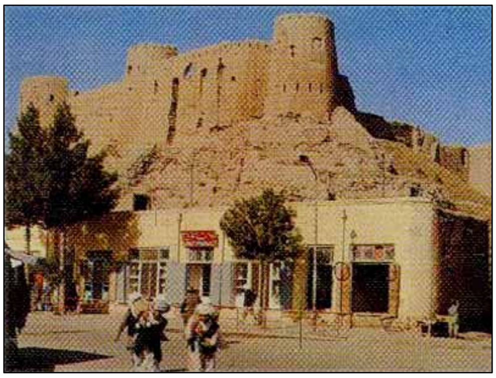

کوچنی ښار

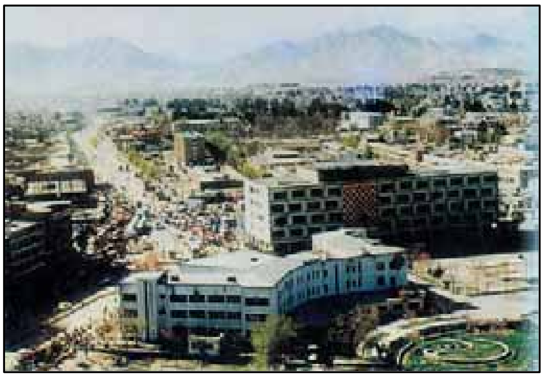

لوی ښار

په ښار کې د خلکو ګڼه ګونـه زیاته وي. که چېرې د ښار پاکوالي ته کلکه پاملرنه و نـــه شي، د ښار چاپېریال ژر ککړیږي او د دغه چاپیریال خلک په ډول، ډول ناروغیو اخته کېږي. موږ ته لازم دي چې خپل ښار لکه خپل کور وګڼو. د ښار ټول مقررات په خپل ځان ومنو او په ترافیکي قوانینو باندې یې ځان پوه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د وطن لوی ښارونه له .... څخه عبارت دي.

– ....

– ....

پوښتنې:

١. ناپاکه چاپېریال څه زیانونه لري؟

٢. لوی او کوچني ښارونه له یوبل سره څه توپیر لري؟

٣. هغه خلک چې په ښارونو کې ژوند کوي په کومو کارونو بوخت دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم لوست

د افغانستان مهم او تاریخي ښارونه

موخه: زده کوونکي دې د افغانستان مهم او تاريخي ښارونه وپېژني.

- د افغانستان د څو مهمو ښارونو نومونه واخلئ؟
- د افغانستان د تاريخي ښارونو نومونه واخلئ؟

افغانستان یو لرغونی هېواد دی چې د بلخ (ام‌البلاد)، هرات، باميانو، کابل، کاپيسا، بست، غور او غزنی په څېر لرغوني او تاریخی ښارونه لري. د وربښمو مشهوره لاره له همدې ځای څخه تېريدله چی د هند او چين هېوادونه يې له اروپا سره نښلول. د وخت په تېريدو د ژوند په مختلفو ځانګو کې پرمختګونه منځ ته راغلل او ښارونه هم پراخ شول. نن زموږ د هېواد مهم او لوی ښارونه کابل، مزار شريف، کندهار، هرات، جلال آباد، کندز، باميان او ګرديز دي.

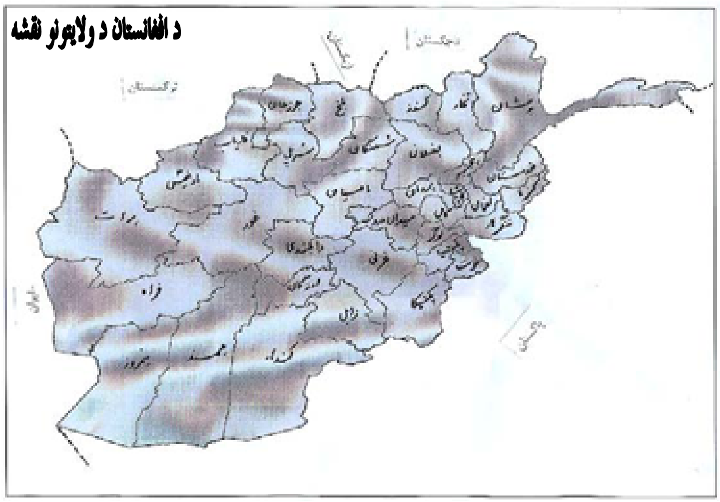

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي زده کوونکي په مختلفو ډلو ووېشئ. هره ډله دې د افغانستان مشهور ولايتونه لکه: کندهار، مزار شريف، پـــروان، کندز، پکتيا، هرات ، باميان، غور او غزني د نقـــشي پـــرمخ نښاني کړي.

پوښتنې:

۱- کوم ښار ته (ام البلاد) وايي؟

۲- د ورېښمو لارې کومې سيمې سره نښلولې؟

۳- د افغانستان د څلورو تاريخي ښارونو نومونه واخلئ؟

۴- د افغانستان د اوسنيو پنځو مهمو او لويو ښارونو نومونه واخلئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ لوی ښارونه

موخه:

- زده کوونکي دې د نړۍ له لويو ښارونو سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نفوس	وګړي
تجارت	سوداګري
ستون	کرښه، ليکه، پايه
ګڼ ميشت	زيات اوسيدونکي

- د نړۍ د يوڅو لويو ښارونو نومونه اخيستلای شئ؟

د نړۍ ځينې ښارونه ديني او مذهبي ارزښت لري، لکه: مکه معظمه، مدينه منوره، بيت المقدس، واتيکان او ځينې د نفوس د زياتوالي، صنعت او تجارت له امله د اهميت وړ دي، لکه نيويارک، نوی ډهلی، توکيو، لندن، پاريس او نور.

د مدينې منورې ښار

په نړۍ کې زيات ګڼ ميشت ښارونه شته، چې د اوسيدونکو شمېر يې له لسو ميلونو څخه اوړي، لکه: د امريکا په متحده ايالتونو کې نيويارک، په جاپان کې توکيو، په انګلستان کې لندن، په روسيه کې مسکو،په هند کې بمبيي، په چين کې پيکن اوپه اندونيزيا کې جاګارتا.

د لندن ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي زده کوونکي په څو ډلو باندې ووېشئ. د هرې ډلې زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د ښي لاس د ستون کلمې د کيڼ لاس له کلمو سره ونښلوي.

تهران	عربستان
واشنګټن	انګلستان
لندن	اندونیزیا
جاګارتا	امریکا
مکه معظمه	ایران

پوښتنې:

۱- د سمو جملو په وړاندې د (ص) توری او د ناسمو جملو په وړاندې د(غ) توری ولیکئ.

مسکو، د امریکا پایتخت دی. (   )

توکیو د جاپان پایتخت دی. (   )

مزارشریف د افغانستان پایتخت دي (   )

لندن د انګلستان پایتخت دي. (   )

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسم لوست

د ښاري ژوند چاپېريال

موخه:
زده کوونکي دې د ښاري ژوند له چاپيريال سره بلد شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

خځلې	راټوله شوی ناپاکي
لامل	سبب، علت

- تاسې چېرته ژوند کوئ؟
- ونې او ځنګلونه د ژوندانه چاپېريال ته څه ګټه رسوي؟

پاک اوسمسور چاپيريال

په ښارونو کې د وګړو او اوسېدونکو زياتوالی د اوبو، خوراکي او د سون د توکو (موادو) د ډېر لګښت او په چاپيريال کې د خځلو د انبارېدو لامل ګرځي، چې ډول ډول ناروغۍ منځ ته راوړي. دا داسې يوه ستونزه ده، چې د ښار په ټولو اوسېدونکو پورې اړه لري. له دې امله د ښار ټول اوسېدونکي بايد د خپل ښار په پاکوالي، نظم او سمسورتيا کې برخه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکي دې په ډلو وويشل شي. هره ډله دې له ورکـــړ شوي مثال سره سم څو جملې وليکي.

د ښار هر يو اوسيدونکی بايد د چاپېريال په پاکوالي کـــې کوم کار وکړي.

- ....
- ....

پوښتنې:

۱- ښاروالي د چاپېريال په ساتنه کې څه رول لري؟

۲- څنګه مو کولای شو چې خپل چاپېريال پاک وساتو؟

۳- ناپاکه چاپېريال د انسانانو په ژوند کې څه اغېزه لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د خپلو مشرانو په مرسته د پاک چاپېريال د ګټې په هکله يوڅه وليکي او په ټولګي کې دې يې ولولي.

پنځم څپرکی

شلم لوست

زمونږ هېواد
ملي بیرغ

موخې:

- زده کوونکي باید له ملي بیرغ سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د ملي بیرغ په اهمیت پوه شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ښکېلاکګر	استعمار ګران
ځانګړې	خاص، ټاکلی
احاطه	د یوه شي ګرد چاپېره
ویاړ	فخر
سمبول	علامه، نښه

- بیرغ د څه شي نښه ده؟
- زمونږ ملي بیرغ څو رنګونه لري؟

که چیرې ملي بیرغ ته وګورئ، وبه وینئ چې درې رنګه لري: تور، سور او زرغون. د بیرغ رنګونه له کیڼ څخه ښي خواته یو د بل تر څنګ په مساوي برخو جوړ شوي دي. دا رنګونه د هېواد په تاریخ کې ځانګړی مفهوم لري.

- تور رنګ زمونږ په هېواد کې د ښکېلاکګرو او تېري کوونکو توره نښه ده.
- سور رنګ د هېواد د خپلواکۍ د لارې د شهیدانو د سرو وینو نښه ده.
- زرغون رنګ د سمسورتیا او آبادۍ نښه ده. دغه رنګ په افغانستان او ټوله اسلامي نړۍ کې د پاملرنې وړ دی او خلک ورته په ډېر ارزښت قایل دي.

د افغانستان د ملي بیرغ نښان له سپین رنګه محراب او منبر څخه عبارت دی، چې په دووخنډو کې دوه بیرغونه لري. د منځ په پورتنۍ برخه کې یې د(لا اله الا الله محمد رسول الله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکه او سپیڅلې کلمه، الله اکبر او د راختلو په حال کې د لمر وړانګې، لاندینۍ برخه کې یې د (۱۲۹۸ لمریز) کال نېټه او د افغانستان نوم او په دوو څنډو یې د غنمو وږي را تاو شوي دي. محراب او منبر یې زموږ د خلکو د مسلمانۍ او د غنمو وږي د هېواد کرنیز توب څرګند وي. ملي بیرغ د هېواد د تاریخ په اوږدو کې زموږ د خلکو د ملي یووالي، خپلواکۍ او د ځمکنۍ بشپړتیا څرګندوی دی.

د ملي بیرغ ارزښت:

- ملي بیرغ د ملي یووالي او ویاړ نښه ده.
- ملي بیرغ د هېواد د تاریخ څرګندوی دی.
- ملي بیرغ د هېواد د خپلواکۍ او آزادۍ سمبول دی. له دې امله باید د هغه درناوی وشي او باید د خپلو نیکونو په شان لکه د سترګو د کسي په څیر وساتل شي.

- د زده کوونکو هره ډله دې لاندې جملې بشپړې او له نورو سره دې خبرې پرې وکړي.

۱. ملي بیرغ د .... نښه ده.
۲. ملي بیرغ د.................... څرګندوی دی.
۳. ملي بیرغ زموږ د................ نښه ده.

پوښتنې:

۱. زموږ د ملي بیرغ رنګونه د څه شي استازیتوب کوي؟
۲. ولې باید دخپل ملي بیرغ درناوی کوو؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

- د ملي بیرغ په هکله څه احساس کوئ. د خپلو مشرانو په مرسته یو مطلب جوړ کړئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

- د زده کوونکو هره ډله دې د کاغذ او رنګه قلم په واسطه ملي بیرغ جوړ او په ټولګي کې دې یې نورو ته وښیي.

یو ویشتم لوست

څلور اصلي سمتونه (لوري)

موخه:

- زده کوونکي دې لوري و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

طلوع	لمر راختل
غروب	لمر ښکته کېدل، پرېوتل
نماينده	پلاوی، استازی

لمر هره ورځ له یوې خوا څخه راخېژي او بلې خواته پرېوزي. انسانانو د لورو د پېژندلو لپاره د لمر له راختلو او پرېوتلو څخه ګټه اخستې ده.

د لمر د راختلو خوا د ختيځ (شرق) په نامه يادوي. د لمر پرېوتلو ته لويديځ (غرب) وايي. که مونږ د لمر پرېواته خواته داسې ودرېږو، چې ښا مو د لمرخاته خواته وي په دې صورت کې به زمونږ ښي خوا ته شمال او کيڼ خوا ته به مو سهيل وي. دا څلور خواوې چې نومونه يې واخيستل شول د اصلي څلورو خواو په نامه يادېږي. څلور خواوې د قطب نما او مقناطيسي ميلې په واسطې سره هم ټاکلای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکی دې په ځلورو ډلو ووېشل شي. هره ډلــه دې د یــوې اصلي خوا په لوري ودرېږي او ځلور خواوې دې پیدا کړي او وروسته دې د هرې ډلې استازی خپل فعالیت نورو ته په عملي توګه ور وښيي.

پوښتنې:

١. د ځلورو اصلي خواوو نومونه واخلئ؟
٢. انسانان د لورو د پېژندلو لپاره له کومې طریقې څخه ګټه اخلي؟
٣. که تاسو مخ په لمرخاته ودرېږئ، ستاسو مخې، شا، ښی لاس او کيڼ لاس ته به کوم لوري واقع وي.

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

١- د وزګارتیا په وخت کې کله مخ په لمر خاته یا لمر پرېواته او نورو لورو خواته ودرېږئ او وګورئ چې څرنګه کولای شئ سمتونه پیدا کړئ.

٢- د خپلې کورنۍ له مشرانو څخه پوښتنه وکړئ چې د شمال او ختیځ ترمنځ لوري په څه نامه یادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور فرعي سمتونه (لوري)

موخه:

- زده کوونکي دي فرعي لوري وپيژني.

دا لاندې لغتونه وپيژنئ

اصلي لوري	ختيځ، لويديځ، شمال، جنوب
فرعي لوري	فرعی لوري د دوو نږدې اصلي لورو تر منځ موقعيت لري.
لوري	خوا
لويديځ	غرب
ختيځ	شرق
ګاونډی	همسايه

– د سوېل او لويديځ لورو منځ ته څه وايي؟

– يوه کوټه څلور ديواله لري، چې هر ديوال يې يو اصلي لورى ښيي. آيا پوهېږئ چې دکوټې څلور ګوټونه (کونجونه) کوم لوري راښيي؟

فرعي لورى	اصلي لورى	فرعي لورى
اصلي لورى		اصلي لورى
فرعي لورى	اصلي لورى	فرعي لورى

ختيځ، لويديځ، شمال او سوېل خوا وو ته اصلي لوري وايي. فرعي لوري د دوو اصلي لورو په منځ کې يو د بل تر څنګ واقع دى. هغه لورى چې د شمال او ختيځ په منځ کې پروت دى، د شمال ختيځ په نوم او هغه سمت چې د شمال او لويديځ په منځ کې پروت دى د شمال لويديځ په نوم ياديږي.

په همدې توګه هغه لورى چې د سوېل او ختيځ په منځ کې واقع دى، د سوېل ختيځ په نامه او هغه لورى چې د سوېل او لويديځ په منځ کې پروت دى د سوېل لويديځ په نوم ياديږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

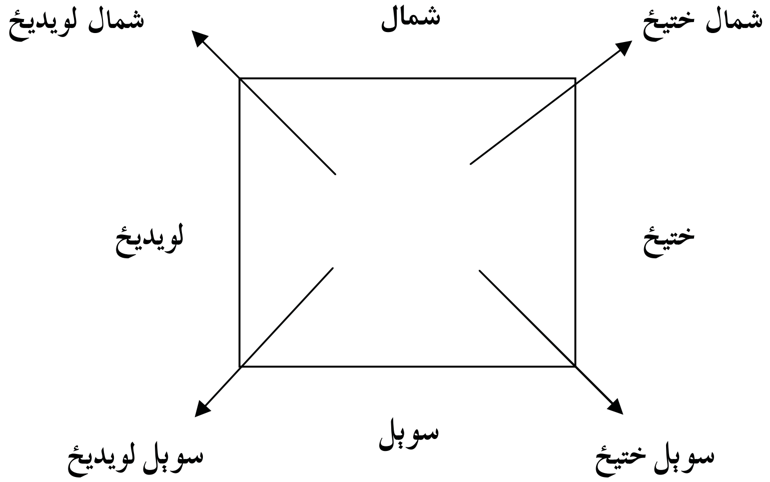

خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

د شمال اوختیځ منځ ته .... وایي.

د ختیځ او سوېل منځ ته .... وایي.

د شمال اولویدیځ منځ ته .... وایي.

د سوېل او لویدیځ منځ ته .... وایي.

پوښتنې:

۱– د فرعي څلورو خواو نومونه واخلئ؟

۲– ستاسو د کور شمال ختیځ لورته د چا کور واقع دی؟

۳– ستاسو د ښوونځي شمال لویدیځ لوري ته څه شی واقع دی؟

۴– ستاسو د سیمې د جومات سوېل لویدیځ ته کوم ځای موقعیت لري؟

۵– ستاسو د کور سوېل ختیځ خواته کوم ځای موقعیت لري؟

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

کله چې خپل کورته راغلی وګورئ چې په اصلي او فرعي سمتونو کې ستاسو ګاونډیان څوک دي. دا خبره سبا په ټولګي کې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویشتم لوست

نقشه او د هغې څلور خواوې

موخې:
- زده کوونکي دې د نقشې په مخ لوري وپېژني.
- له بېلابېلو نقشو سره د زده کوونکو آشنا کول.

– د نقشې په مخ سمتونه څنګه پیداکولای شئ؟

دا لاندې لغتونه وپېژنئ

لوري	خواوې
علامه	نښه
ځیر	په غور سره یوه شي ته کتل، دقت کول

نقشه داسې وسیله ده، چې د هغې په واسطه د ځمکې د مخ هوادونو او مختلفو سیمو پـــه باره کې معلومات لاس ته راوړو. جغرافیایي نقشه موږ ته د وچـــو، د ســـمندرونو، غرونـــو، سیندونو، ځنګلونـو، ښارونو او نورو موقعیت رابښيي. نقشه ډېر ډولونه لري، لکه طبیعی نقشه، سیاسي نقشه او نور. په نقشه کې داسې علامې کېښودل چې هره یوه یې مختلف ځایونه ښیي.

د شمال لوری د نقشې پورته خواته، د سـوېل (جنـــوب) لوری د نقشې کښته خوا ته، ختیځ لوری د نقشې ښـــي لاس ته او د لوېدیځ لوری د نقشې کـــیڼ لاس تـــه وي. تاسې کولای شئ، دا لوري د خپلو کتابونو په نقشو او یا پر دیوال باندې په ځړول شوو نقشو کې و ګورئ. کـــه موږ کتاب یا نقشه خپلې مخې ته د میز په ســـر کېږدو، هغه لوری چې موږ ته مخامخ او له موږ نه لېرې واقع دی، د شمال لوری او هغه لوری چې موږ ته نږدې دی د جنوب لوری دی. زموږ ښي لاس ته د نقشې ختیځ لوری او کیڼ لاس ته د نقشې لوېدیځ لوری دی.

هغه نقشه چې غرونه اوسیندونه په کې ښودل شوی وي، د طبیعي نقشې په نامه یادېږي. هغه نقشه چې ولایتونه، ښارونه، پلازمېنې، بندرونه، ګډې پولې او هېوادونه په کې ښودل شوي وي د سیاسي نقشې په نامه یادیږي.

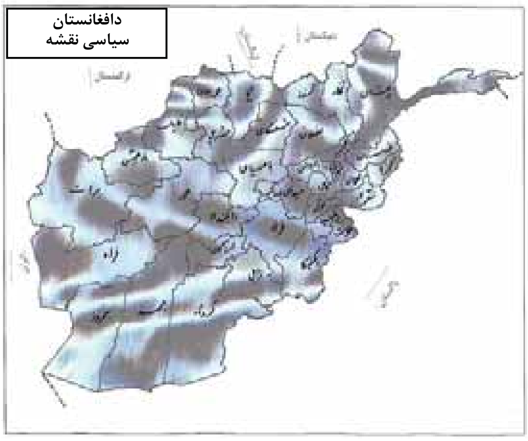

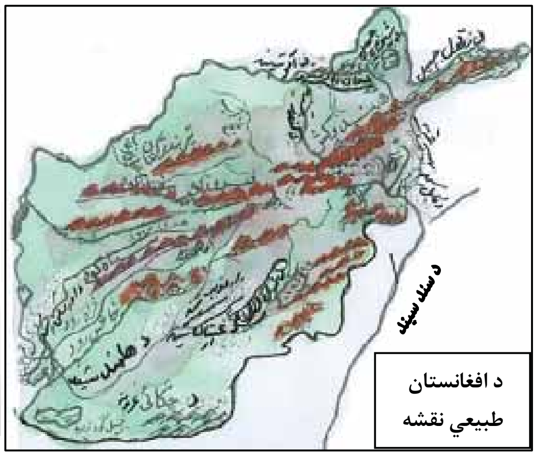

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي، بیا دې د هرې ډلې زده‌کوونکي خالي ځایونه د نقشې له مخې په مناسبو جملو سره ډک کړي. د افغانستان لویدیځ ته (   ) موقعیت لري. د افغانستان شمال ته د (   ) (   ) او (   ) جمهوریتونه پراته دي. د چین د خلکو جمهوریت زموږ د هېواد (   )خواته پروت دی.

پوښتنې:

۱ ــ څو ډوله نقشې پېژنی؟

۲ ــ د نقشې پرمخ څرنګه لوري موندلای شئ؟

۳ ــ د نقشې پرمخ اصلي او فرعي لوري وښیئ؟

ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

داسې یوه نقشه رسم کړئ، چې د هغې پرمخ دخپل کور جومات او ښوونځي ځایونه وښودلای شئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور ويشتم لوست

زموږ د هېواد څلور خواوې

موخه:
- زده کوونکي دې د افغانستان له ګاونډيانو سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ګاونډي	همسايه
نړۍ	دنيا
غوره	ټاکلی، انتخاب، سم

- افغانستان د نړۍ په کومه برخه کې پروت دی؟
- د افغانستان څلورو خواوو ته کوم هېوادونه پراته دي؟

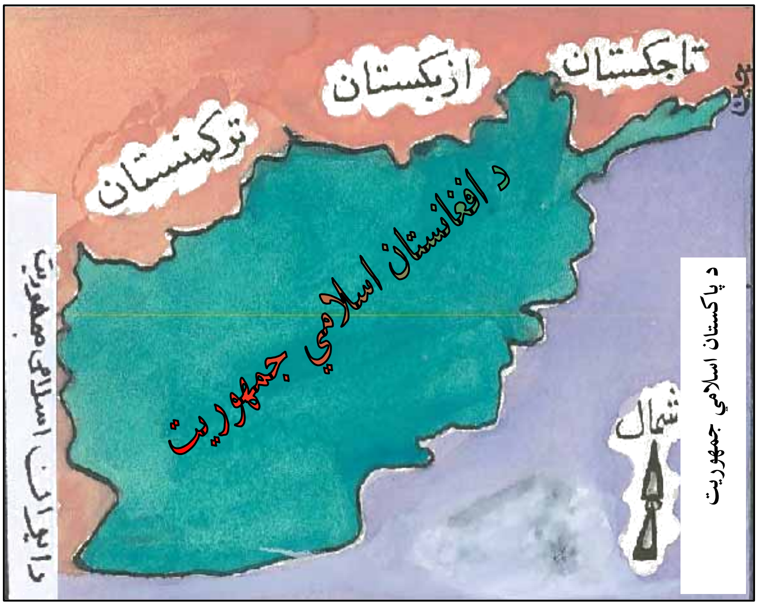

زموږ هېواد افغانستان د آسيا د لويې وچې په سوېل کې پروت او په وچې سره احاطه شوی دی. مساحت يې (٦٥٢) زره کيلومتره مربع دی. زموږ د هېواد شمالي ګـاونډيـــان د تاجکـــستان، ازبکستان او ترکمنستان اسلامي هېوادونه، لويديځ ته مو د ايران اسلامي جمهوريت، سوېـل او ختيځ سرحدونه د پاکستان اسلامي جمهوريت سره ديورند د تحميلي کرښې په واسطه پـه نـښته شوی چې د افغانستان خلکو هغه په رسميت نه دی پېژنـدلی. په شمال ختيځه خـــواکې زمـــوږ هېواد د چين له جمهوريت سره نښتی دی.

زموږ هېواد د آسيا په لويه وچه کې د خپل موقعيت له مخې ځـانګړی ارزښت لري او د يوه پله په څېر د آسيا د لويې وچې زياتره هېوادونه سره نښلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دکيڼې خوا جملې په ښي خواکې له اړوندو کلمو سره ونښلوئ.

۱. ازبکستان
۲. د ايران اسلامي جمهوريت
۳. د چين دخلکو جمهوريت

۱.زموږ د هېواد په شمال ختيځ کې پروت دئ.
۲. زموږ د هېواد په شمال کې پروت دی.
۳.زموږ د هېواد په لويديځ کې پروت دی.

پوښتنې:

سم ځواب غوره کړئ

۱. افغانستان د آسيا د لويې وچې په کومه برخه کې پروت دی؟

الف: شمال

ب: ختيځ

ج: سوېل

۲. د افغانستان پراخوالی څو کيلومتره مربع دی؟

۳. د افغانستان د ګاونډيو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعاليت:

زده کوونکي دې د خپل کتاب له مخې د هېواد نقشه رسم کړي او ټولګي ته دې راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست

زموږ د هېواد اداري ویش

موخه:

- زده کوونکي دې د هیواد د ولایتونو موقعیت وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

هېواد	وطن، مملکت
ګاونډیان	همسایګان
ګټه	فایده
پلازمینه	مرکز، پایتخت

- تاسې د کوم ولایت یاستئ؟ له نقشې نه په ګټې اخستنې د خپل ولایت ګاونډیان وښیئ؟
- د هېواد د پنځو ولایتونو نومونه واخلئ؟

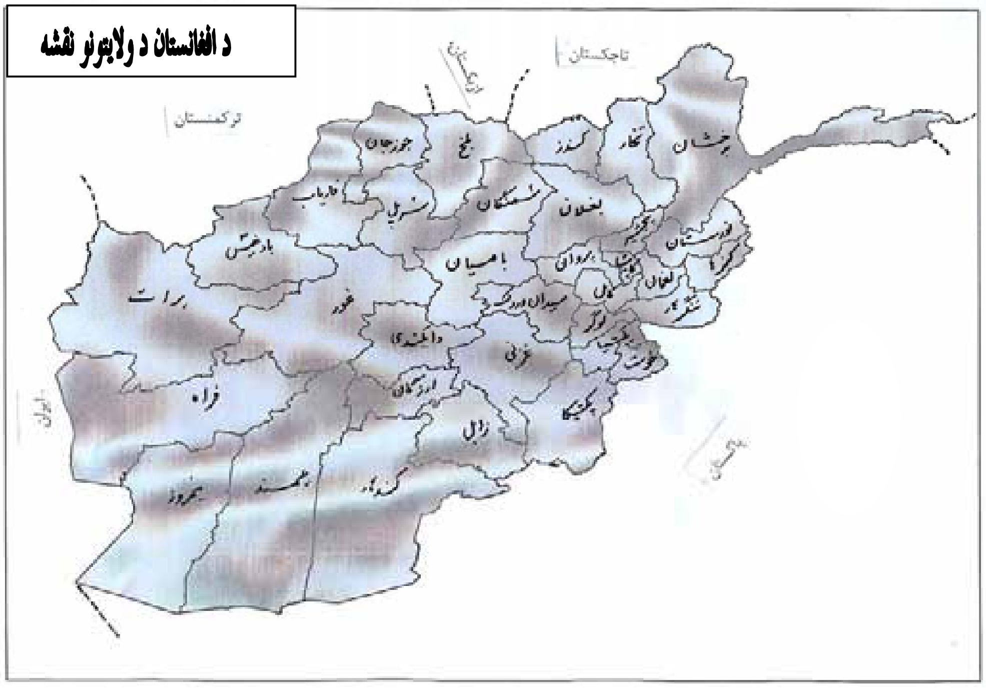

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د ګران هېواد نوم افغانستان دی. افغانستان د اداري وېش له مخې په ۳۴ ولایتونو وېشل شوی دی. هر ولایت د والي له خوا اداره کېږي. والي د ولایت قانوني واکمن دی. ټول دولتي او رسمي کارونه د قانون په رڼا کې اجرا کېږي. هر ولایت په ولسوالیو وېشل شوی دی. د ولسوالۍ سیمه د ولسوالانو له خوا اداره کیږي. زموږ د هېواد د ولایتونو لوی ښارونه هرات، کندهار، مزار شریف، کندز، جلال آباد، غزني او نور دي. د افغانستان لوی ښار د کابل ښار دی چې د هېواد مرکز او پلازمېنه ده.

زده کوونکي دې په پنځو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د هېواد د شمال ، سوېل، ختیځ، لویدیځ او مرکـــزي ولایتونـــو نومونـــه ولیکي او په ټولګي کې دې نورو ته ولولي.

پوښتنې:

۱ــ د افغانستان د شمالي ولایتونو نومونه واخلئ؟

۲ــ د افغانستان د ختیځو ولایاتونو نومونه واخلئ؟

۳ــ د هرات، فراه او نیمروز ولایتونه د افغانستان کومې خواته پراته دي؟

۴ــ د افغانستان د پلازمېنې (پایتخت) نوم څه دی او هغه د نقشې په مخ پیداکړئ؟

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ. دکابل، کندهار، مزار شریف، هرات، ننګرهار، پکتیا او خپل ولایت په کې په نښه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږويشتم لوست

د افغانستان دين، ژبه او نفوس

موخه :
- زده کوونکی دې په هېواد کې له دين، ژبو او نفـوس سـره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نفوس	د يوهېواد د خلکو شمېر
تړاو	ارتباط
کابو	لږترلږه، کم ترکمه، نيږدې
ډېره کی	اکثريت

- د اسلام سپيڅلی دين په کوم ځای کې را ښرگند شو؟
- تاسې له نورو خلکو سره د اړيکو د نيولو لپاره په کومه ژبه خبرې کوئ؟

زموږ د هېواد د نږدې ټولو اوسيدونکو دين اسلام دی. د اسلام مقدس ديـن کـابو څـوارلس پېړۍ د مخه په مکه معظمه کې را ښرگند او د لوی خدای (ج) د پيغمبـر حـضرت محمـد(ص) پـه واسطه خلکو ته ورسيد. د اسلام دين د مسلمانانو د دريم خليفه، حـضرت عثمـان (رض) پـه زمانـه کې افغانستان ته راورسيد. له مسلمانانو برسـيره زموږ په هېواد کې يو لږ شمېر هندوان او ســکهان هم اوسېږي.

په افغانستان کې د (۳۰) په شاوخوا کې ژبې شته، چې د هېواد په بېلو، بېلو برخوکې پرې خبرې کېږي. له دې جملې پښتو او دري د دولـت رسـمي ژبـې دي. ازبکـي، ترکمنـي، پـشه يـي بلوڅي، نورستاني او پاميري ژبي هم د هيواد په هغو برخو کې چې زيات شمير وگـړي پـرې خبـرې کوي، پر پښتو او دري سر بيره، دريمې رسمي ژبي گڼل کيږي.

د افغانستان زياتره اوسيدونکي آريايي نژاد دي.

د اټکل له مخې د افغانستان د وگړو شمېر شاوخوا (۲٦) مليونو تنو ته رسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې په ډلو باندې له ویش وروسته د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه په ټولګي کې ولولي.

پوښتنې:

۱- زموږ په هېواد کې څو ژبې شته؟

۲- د هېواد د ډېره کیو د دین په هکله څه پوهېږئ؟

۳- د افغانستان د وګړو شمېر څومره دی؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

له خپل مور او پلار او مشرانو څخه وپوښتئ، چې په هېواد کې له (۳۰) ژبو څخه پښتو او دري ولې رسمي ژبې دي؟

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووه ویشتم لوست

زموږ د هېواد غرونه

موخه:
زده کوونکي دې د هېواد غرونه وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

شته والی	موجودیت
دنګ	لوړ، جګ
لړۍ	سلسله

- د غرونو شته والی په آب وهوا باندې څه اغیزه لری؟
- زموږ د هېواد مهم غرونه کوم دي؟

افغانستان یو غرنی هېواد دی، چې د مساحت په سلوکې اتیا برخه یې لــوړو او دنګــو غرونو نیولې ده. دا غرونه زیاتره په مرکز، لویدیځ او شمال ختیځ کې پراته دی. هوا په دې سیموکې سړه وی او زیاتره په کې واوره اوریږي. زموږ د هېــواد مـــشهور غرونــه هندوکش، د بابا غر، ســـپین غـــر، سیاکوه، سفید کوه او داسې نـــور دي.

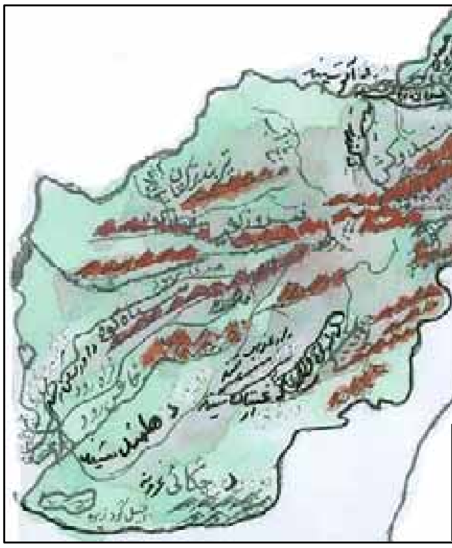

د افغانستان طبیعي نقشه

۱. د هندوکش غر: دغه غر د هېواد له مشهورو او لویو غرونو څخه شمېرل کېږي چې له شمال لویدیځ څخه سویل لویـــدیځ ته غځېدلی او په لویدیځ هندوکش او ختیځ هندوکش وېشل شوی دی. د سالنګ لویه لار چې د هېواد شمالي سیمې له سویل سره نښلوي، د همدې غره له زړه څخه تېریږي.

۲. د بابا غر: دا غر د هېواد په مرکز کې پروت او له ختیځ څخه لویدیځ تـــه غځیـــدلې دی. ددې غره د لمنو څړځایونه د څارویو د روزنې له پلوه زیات ارزښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

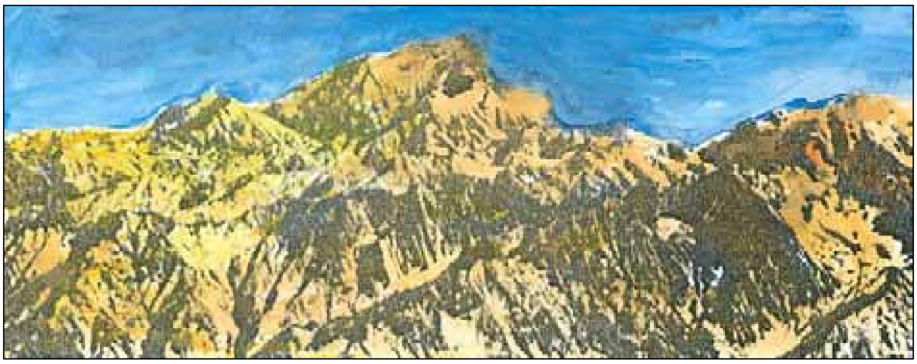

د بابا غر د افغانستان په مرکزي برخه کې

۳. سپین غر: د غرونو دا لړۍ د هېواد په ختيځ کې پرته ده، چې له ختيځ څخه د لويديځ په لور غځېدلې ده. شمالي او جنوبي لمنې يې په لويو او ګڼو ځنګلونو پوښل شوي دي. په پورتنيو غرونو سربېره په افغانستان کې نور غرونه هم شته، لکه فيروز کوه، سياه کوه، سليمان غر، تير بند ترکستان او داسې نور.

زياتي معلومات
د سالنګ تونل د هېواد اوږد تونل دی. دا تونل د هندوکش د غره په لړۍ کې تېر شوی دی او له سمندر څخه (۳۳۶۰) متره لوړ پروت دي. دا تونل ۲۶۷۶ متره اوږدوالی، ۷,۵ متره سور او ۷,۱ متره لوړوالی لري. د تونل په شاوخوا کې د هغه دننه (داخلي) هوا د پاکولو په خاطر د برېښنا جنراتورونه لګېدلي دي. ددې تونل د کيندلو کار د ۱۳۳۲ لمريز کال د لينډۍ په مياشت کې پيل او د ۱۳۴۳ لمريز کال د وږي په مياشت کې پای ته ورسيد، چې د هېواد د شمالي او سوېلي سيمو ترمينځ د تګ راتګ له امله زيات ارزښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د زده کوونکو هره ډله دې د لوست لنډ مطلب ولولي.
- د زده کوونکو هره ډله دې د سالنګ د لويې لارې د ارزښت په هکله يوله بله سره وغږېږي اوبیادې هره ډله خپل نظر ټولګیوالو ته بیان کړي.

پوښتنې:

۱. د هندوکش غر د افغانستان په کومه برخه کې پروت دی او کومه لويه لار له هغه څخه تيرېږي؟

۲. د بابا غر چېرې پروت دی او څه ارزښت لري؟

سم ځواب غوره کړئ.

۳. په غرنيو سيمو کې هوا:

الف. ډېره توده وي.

ب. ډېره يخه وي.

ج. نه يخه وی اونه توده وي.

د. په زړه پورې وي.

له ټولګي څخه دباندی فعالیت:

د لويانو په مرسته د خپلې سيمې د غرونو نومونه لست او په ټولګي کې يې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته ويشتم لوست

زمونږ د هېواد د غرونو ارزښت

موخه:
زده کوونکي دې د هېواد د غرونو ګټې وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نقش	رول، برخه، وظيفه
کان	معدن
زېرمه	ذخيره

- په يو هېواد کې د غرونو شتون څه رول لري؟

- د افغانستان د مهمو غرونو نومونه واخلئ؟

په يوه سيمه کې د غرونو شته والی سربېره پردې چې د هغې سيمې ښکلا زياتوي، له هغې څخه زياتې نورې ګټې هم تر لاسه کېږي، لکه: څرځايونه، کانونه، د ودانيو ډبرې، ځنګلونه او داسې نور.

زمونږ هېواد يو غرنی هېواد دی. ځينې غرونه يې په ځنګلونو پټ دي. د هېواد په يو شمېر غرونو باندې تل واورې پرتې وي. د غرونو واورې په اوړي کې اوبه کېږي او د هغو له اوبو څخه رودونه جوړېږي، چې دکښتونو په خړوبولو او د برېښنا په توليد کې له هغې څخه ګټه اخېستل کيږي. که چېرې زمونږ په هېواد کې غرونه او لوړځايونه نه وای، بيله شکه چې زمونږ هېواد به يو وچ، بې اوبو او بې ونو بيابان وای. سربېره پردې زمونږ د هېواد په غرونو کې د قيمتي کاني ډبرو سترې زېرمې موجودې دي. په يوه سيمه کې د غرونو شتون د هغې سيمې په آب وهوا باندې زياته اغيزه لري.

په افغانستان کې د غرونو شته والی زمونږ لپاره يوه لويه خدايي پېرزوينه شمېرل کېږي.

تش ځايونه په مناسبو کلمو ډک کړئ.

١. د افغانستان ځينې غرونه په .... پټ دي.

٢. د افغانستان د غرونو په زړونو کې .... موجود دي.

٣. د هېواد د غرونو شته والی .... شمېرل کيږي.

پوښتنې:

١- که چېرې زمونږ په هېواد کې لوړ غرونه او نورې لوړې سيمې نه وای، هغه به څه ډول يو هېواد وای؟

٢- د غرونو شته والی د يوه هېواد په اوبو او هوا باندې څه اغېز لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ویشتم لوست

زموږ د هېواد سیندونه

موخې:
- زده کوونکي دې د هېواد مهم غرونه وپېژني.
- زده کوونکي دې په نقشه کې د افغانستان سیندونه وښودلای شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

سرحد	ګډه پوله
سمندرګی	بحیره
هامون	جهیل یا د اوبو ډنډ

- سیندونه څه ډول منځته راځي؟

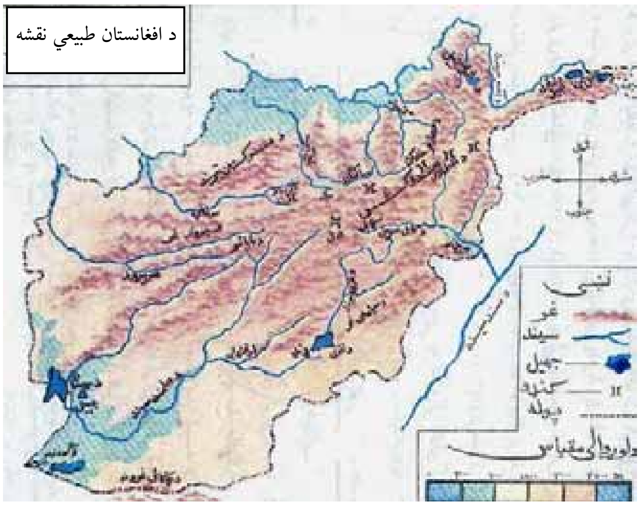

په افغانستان کې د جغرافیایي موقعیت او له سمندرونو څخه د لرې والي له امله دکال په اوږدو کې په پوره اندازه باران نه وریږي. په افغانستان کې اوربښت د ژمي په موسم او د پسرلي په لومړیو وختونو کې کېږي. هغه واوره چې په ژمي کې د هېواد په لوړو او غرنیو سیمو کې وریږي، زېرمه کېږي او دکال په اوږدو کې په تیره بیا د اوړي په موسم کې د اوبو لویه سرچینه جوړوي او سیندونه ترې جوړیږي. له همدې کبله زموږ د هېواد د سیندونو اوبه په پسرلي او اوړي کې زیاتې وي. زموږ د هېواد مشهور سیندونه دادي:

- د آمو سیند: د کوچني پامیر له سیمې څخه سرچېنه اخلي. د افغانستان له سرحدونو څخه تېریږي او د اورال په سمندرګي کې توییږي. د افغانستان او منځنۍ آسیا د هېوادونو ترمنځ ګډ سرحد جوړوي. د کوکچې او کندز سیندونه د هغه له مرستیالانو څخه شمېرل کیږي.
- د هلمند سیند: د هلمند سیند د هېواد له لویو او ډېرو اوږدو سیندونو څخه دی چې د بابا له غره څخه سرچېنه اخلي. دغه سیند د هزاره جاتو په سیمو کې ډېر تېز بهیږي. کله چې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرنيو سيمو څخه تېر شي، تيزوالى يې کمېږي. د کجکي د برېښنا بند په دې سيند بانــدې جوړ شوى دى، چې په زرګونو جريبه ځمکه خړوبوي او په پاى کې د هلمند په هامون کې توييږي. د ارغنداب رود د هغه له مرستيالانو څخه دى.

- د هريرود سيند: دغه رود د بابا له غره څخه سرچينه اخلي. له ختيځ څخه د لويديځ پــه لور بهيږي. د هرات ولايت د ځمکو له خړوبولو څخه وروسته له هغه ولايت څخه تېرېږي. د افغانستان- ايران او ترکمنستان - ايران ترمنځ طبيعي سرحد جوړوي.
- د کابل سيند: د پغمان له غره څخه سرچينه اخلي. له لويديځ څخه ختيځ لور ته بهېــږي. کله چې د کابل له ښار څخه تېر شي د لـوګر، پنجشېر او د عليـشنګ ســيندونه ورســره ګډيږي. په پاى کې په اټک کې د سند له سيند سره ګډېږي. د دې سيند په اوږدو کــې د ماهيپر، نغلو، سروبي او درونټې د برېښنا بندونه جوړ شوي دي، چې له اوبو څخه يــې د اوبولو او له برېښنا څخه يې په کابل او ننګرهار کې ګټه اخيستل کيږي.

د کابل په ښار کې د کابل د سيند يوه منظره

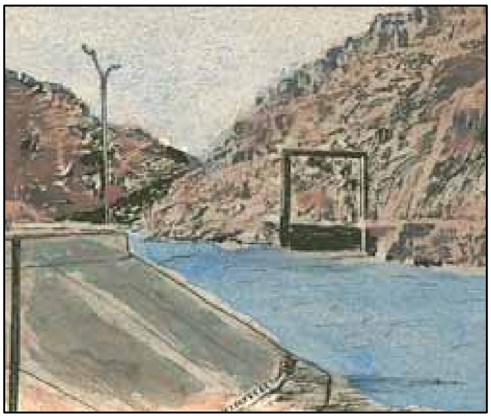

د درونټې د برېښنا بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

- سیندونه څنګه جوړیږي، ویې لیکئ.

- ....
- ....
- ....

پوښتنې:

ترټولو ډېرسم ځواب وټاکئ:

۱. په افغانستان کې د اورښت وخت:

الف. د چنګاښ میاشت ده.

ب. د زمري میاشت ده.

ج. ژمی او د پسرلي لومړۍ ورځې دي.

د. د تلې میاشت.

لنډ ځواب ورکړئ:

۲. د هلمند سیند له کوم غره څخه سرچینه اخلي اوپه پای کې چېرته توییږي؟

۳. د آمو سیند له کوم ځای څخه سرچینه اخلي او چېرته توییږي؟

۴. د هغو بندونو نومونه واخلئ، چې د کابل پر سیند باندې جوړ شوي دي.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

نقشې ته وګورئ او په هغې کې د افغانستان د سیندونو نومونه ولیکئ.

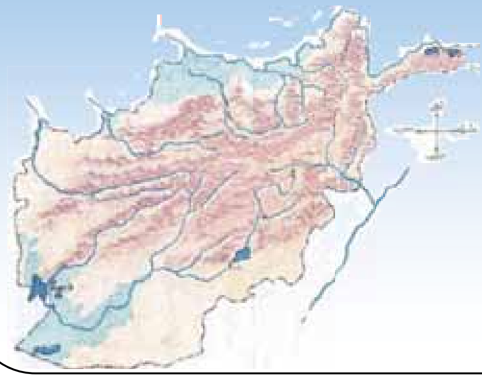

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سيندونو ارزښت

موخه:
- زده کوونکي دې د سيندونو ارزښت وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

کيندل	ژورول
کاريز	د څو پرله پسې څاګانو کيندل چې د وروستۍ څاه څخه اوبه د ځمکې پر مخ بهيږي

- سيندونه د انسان په ژوندانه کې څه اهميت لري؟

سيندونه د اوبو د بشري اړتياوو پـه برابرولـو کـې ارزښـت ناکـه رول لـري ځکـه د څاګـانو او کـاريزونو لـه کينـدونو د مخـه سيندونو او چينـو د اوبـو يـوازينۍ زيرمـې تشکيلولې او ګټه ورڅخه اخيستل کيدله.

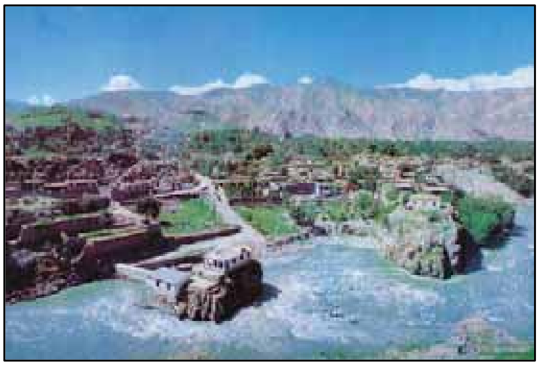

د افغانستان په دروکې مست سيندونه بهيږي

د سيندونو له اوبــو څخــه د کــرنې او کښتونو په اوبولو سربېره به بېړيو کـــې د مالونو د وړلو راوړلو، د برېښنا په توليد او داسې نورو چارو کې هم ګټـه اخيســتل کېږي. همدارنګه زموږ هيوادوالو د بهېدونکو اوبو د لارو په اوږدوکې د اوبــو ژرنــدې جوړولې او خپلې غلې به يې په هغو باندې اوړه کولې. همدارنګه يو شـــمېر خلــک پــه سيندونو کې د کبانو په ښکار بوخت وو.

د ټولګي دننه فعاليت

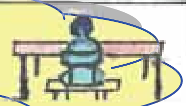

- د زده کوونکو هره ډله دې د لوست لنډ مطلب ووايي او په خپلو منځونو کې دې يوله بله سره پوې و غږيږي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱. سيندونه د انسانانو د اړتيا وړ اوبو په بشپړتيا کې .... لري؟

۲. د سيندونو له اوبو څخه سربېره د هغوی له اوبو څخه د ګټې اخيســتنې پــه نــورو چارو.......... ګټه اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

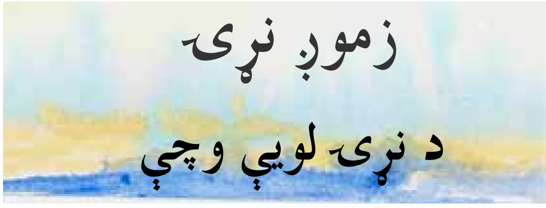

موخه:
- زده کوونکي دې د نړۍ لويې وچې و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

متمدن	مترقي، پرمخ تللي
محاط	له ټولوخواوو څخه احاطه شوی يا نبنتی
عادی	معمولي

- لويه وچه څه ډول ځای ته ويل کېږي؟
- د لويو وچو نومونه له لويې څخه د کوچنۍ په لوري په ترتيب سره واخلئ.

د ځمکې د کرې زياتره برخه اوبو نيولې ده او لږه برخه يې وچه ده.

لويې وچې د (براعظم) په نوم يادېږي چې دځمکې په مخ د هغوی شمېر شپږو ته رسيږي. په هره لويه وچه کې يو زيات شمېر لوی او کوچني هېوادونه پراته دي. لويې وچې له آسيا، امريکا، افريقا، اروپا، استراليا او اوقيانوسيه او انتارکتيکا څخه عبارت دي. د انتارکتيکا له لويې وچې څخه پرته د نړۍ نورې لويې وچې د اوسيدو وړ او د انسانانو د استوگنې ځايونه دی.

د آسيا لويه وچه د نړۍ تر ټولو لويه وچه ده، چې په هغې کې لوړ او دنگ غرونه پراته دي. آسيا د نړۍ د لويو دينونو د پيدايښت ځای و. زياتره تاريخي او بشري پرمختگونه پـه دې لويه وچه کې منځ ته راغلي دي.

زموږ گران هېواد افغانستان، چې ځو زره کلن فرهنگي او متمدن تاريخ لري، ددې لـويې وچې په سوېل کې پروت دی. په نړۍ کې د(۴۰) په شاوخوا کې هېوادونه په وچې محاط شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، چې آزاد سمندر ته لار نه لري. له دې جملې څخه ۱۴ هېوادونه د افریقا په لویه وچه کې ۱۲ هېوادونه د اروپا په لویه وچه کې دوه هېوادونه د امریکا او۱۲ هېوادونه د اسیا په لویه وچه کې پراته دي.

د لویو وچو نومونه واخلئ.

۱- .... ۲ ....

۳- .... ۴ ....

۵ - .... ۶ ....

پوښتنې:

سم ځواب غوره کړئ.

۱- زموږ هېواد په کومه لویه وچه کې پروت دی؟

الف: امریکا، ب: آسیا، ج: افریقا، د: اروپا.

۲- نن ورځ په نړۍ کې د......... په شاوخوا کې په وچې محاط شوی هېوادونه موجود دي.

۳- په کومه لویه وچه کې انسانان په عادي توګه ژوند نشي کولای؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د نړۍ له نقشې څخه په ګټې اخیستو تر ټولو لویه وچه پیداکړئ او په هغې کې د پرتو څو هیوادونو نومونه ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه دېرشم لوست

د آسیا لویه وچه

موخه:

زده کوونکي دې د آسیا لویه وچه و پېژني.

- په نړۍ کې ترټولو لویه او له نفوس نه ډکه لویه وچه کومه یوه ده؟
- د لویې وچې اوبه او هوا څنګه وي؟

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

شپاند	مست،څپې وهونکی
طبیعي سرحد	طبیعي ګډه پوله
سورروره	پلنه
معتدله	برابره، نه سړه او نه توده
وګړي	خلک
پیروان	لارویان

د نړۍ په نقشه کې د آسیا د لویې وچې موقعیت

د آسیا سیاسي نقشه

آسیا د نړۍ ترټولو لویه وچه ده، چې کابو د نړۍ د وچې $\frac{1}{3}$ برخه یې نیولې ده. ترټولو لوړ غرونه، ترټولو ټیټه او ژوره ځمکه او ترټولو شپاند، شپاند سیندونه په دې لویې وچې کې پراته دي. د نړۍ د اوسیدونکو تر نیمایي زیاته برخه په دې لویې وچې کې ژوند کوي.

زیات نفوس لرونکي هېوادونه په دې لویې وچې کې پراته دي. آیا ویلای شئ چې د آسیا لویه وچه د کومو سمندرونو د اوبو په واسطه محدوده شوی ده؟ د آسیا لویه وچه له دریو خواو څخه د نړۍ د لویو سمندرونو د اوبو په واسطه محدوده شوی ده. دغه لویه وچه د شمال ختیځ له خوا د بیرنګ د آبنا په واسطه د شمالي امریکا څخه او په لویدیځ کې د سویز د کانال په واسطه د افریقا له لویې وچې څخه جلا شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه د اورال غرونه، د اورال سیند، د کسپین سمندرګی، تور سمندرګی د آسیا او اروپا د دوو لویو وچو ترمنځ طبیعي سرحد جوړوي، چې دواړه لویې وچې یو ځای د (یوریشیا) په نوم یادېږي.

د آسیا لویه وچه د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، د ختیځ له خوا په بحر الکاهل، د سهیل له خوا د هند په سمندر او د لویدیځ له خوا د اروپا په لویې وچې پورې نښتې ده. د آسیا لویه وچه له درو خواو څخه اوبوته او له یوې خوا وچې ته لار لري. لکه ومو ویل چې آسیا ډېره سورروه وچه ده، له دې امله یې اوبه او هوا په مختلفو ځایونو کې یو له بل سره توپیر لري. د بېلګې په توګه هغه سیمې یې چې شمالي قطب ته نږدې دي اوبه او هوا یې سړه او سویلي برخې یې تودې اوبه او هوا لري او نورې پاتې سیمې یې معتدله اوبه او هوا لري.

د آسیا لویه وچه د بشریت د تمدن لومړنۍ زانګو ده او د نړۍ د نفوسو په سلو کې ۶۰ برخې په هغې کې ژوند کوي. وګړي یې په ډول ډول نژادونو پورې اړه لري. د آسیا د لویې وچې د وګړو زیاتره برخه د اسلام د سپیڅلي دین، بودایي او مسیحیت پیروان دي.

د ټولګي دننه فعالیت

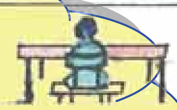

تش ځایونه ډک کړئ.

۱- آسیا لویه وچه ده، چې اوبه اوهوا یې په مختلفو ځایونو کې یوله بله سره توپیر لري.

- ....

- ....

پوښتنې:

د نړۍ نقشې ته وګورئ او جملې بشپړې کړئ.

۱- د آسیا لویه وچه د سویل له خوا په .... بحر او د ختیځ له خوا په د........... په سمندر د شمال له خوا په .... او د لویدیځ له خوا په .... نښتې ده.

۲- .... د آسیا او اروپا د لویو وچو ترمنځ طبیعي سرحد جوړوي.

۳-

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپل کتاب د نقشې په مرسته د یو څو لویو آسیایي هېوادونو نومونه ولیکئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آسیا د لویې وچې یوشمېر هېوادونه

ګڼه	د هېواد نوم	پلازمېنه	دین	ژبه	د حکومت ډول
۱	افغانستان	کابل	اسلام	پښتو- دري	اسلامي جمهوریت
۲	عربستان	ریاض	اسلام	عربي	پاچهي
۳	لبنان	بیروت	اسلام او مسیحي	عربي	جمهوري
۴	هندوستان	نوی ډهلی	هندو او نور	هندي	جمهوري
۵	ایران	تهران	اسلام	فارسي	اسلامي جمهوریت
٦	جاپان	توکیو	شینتو	جاپاني	مشروطه پاچهي
۷	پاکستان	اسلام اباد	اسلام	اردو-انګلیسی	اسلامي جمهوریت
۸	چین	پیکن	بومي مذهبونه	چینائي	جمهوري
۹	عراق	بغداد	اسلام	عربي	جمهوري
۱۰	ترکیه	انقره	اسلام	ترکي	جمهوري
۱۱	اندونیزیا	جاګارتا	اسلام	اندونزي	جمهوري
۱۲	تاجکستان	دوشنبه	اسلام	تاجیکي	جمهوري
۱۳	تایلند	بانکوک	بودائي	تایي	مشروطه پاچهي
۱۴	اردن	عمان	اسلام	عربي	مشروطه پاچهي
۱۵	سوریه	دمشق	اسلام	عربي	جمهوري
۱٦	مالیزیا	کوالامپور	اسلام	مالیزیایي	مشروطه پاچهي
۱۷	شمالي کوریا	پیونګ یانګ	اته ئیست	کوریات	جمهوري
۱۸	جنوبي کوریا	سیول	مسیحي، بودایي	کوریایي	جمهوري
۱۹	ازبکستان	تاشکند	اسلام	ازبکي، روسي	جمهوري
۲۰	روسیه	مسکو	مسیحي	روسي	جمهوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروپا لويه وچه

موخه :

- زده کوونکي دې د اروپا لويه وچه و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ځروبی	آبشار، هغه اوبه چې له لوړ ځای څخه تويېږي
لامل	علت، سبب
مسيحي	عيسوي

- د اروپا لويه وچه د آسيا د لويې وچې په کومه خوا کې پرته ده؟
- د اروپا د لويې وچې د څو هېوادونو نومونه واخلئ؟

د اروپا لويه وچه د آسيا د لويې وچې ادامه ده. له دې امله ځنې جغرافيه پوهان دواړه لويې وچې د يوريشيا په نوم يادوي.

اروپا د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، د ختيځ له خوا د اورال په غرونو، د اورال د سيند، تور سمندرګي، دکسپين سمندرګی چې د آسيا او اروپا ترمنځ طبيعي سرحد دی، د سهيل له خوا د مديترانې سمندرګی او د لويديځ له خوا د اطلس د سمندر په واسطه محدوده شوې ده.

د اروپا د لويې وچې زياتره برخې د معتدلې هوا په سيمو کې پرتې دي او ډېرې برخې يې ښه اوبه او هوا لري.

د اروپا په شمال کې ټيټ غرونه موجود دي او په سويلي برخو کې يې لوړ غرونه پراته دي، چې لوړې څوکې يې تېرې او په واورو پټې دي. د الپ او پيرنه غرونه د هغې له جملې څخه دي. ددې غرونو په منځ کې ښکلې ځروبي او له اوبو ډک سيندونه شته او د هغوی د پاسه لوی بندونه جوړشوی دي چې له برېښنا څخه يې په صنعت او له اوبو څخه يې په کرنه کې کار اخېستل کيږي. د اروپا مشهور سيندونه د دانيوب او والګا سيندونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروپا کوچنۍ لویه وچه ده، خو ډېر نفوس لري. لامل يې دادی چې د هغې ښو اوبو اوهـــوا د پوهې او صنعت پراختيا او د کار او فعاليت امکانات برابر کړي دي. همدا دليل دی چې د هغې زياتره برخې زيات نفوس لري.

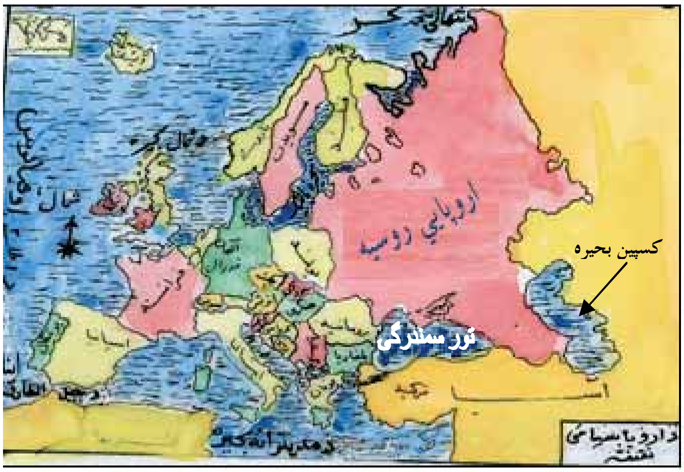

د ټولګي دننه فعاليت

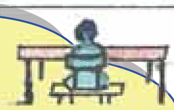

د زده کوونکو هره ډله دې لاندې جملې بشپړې کړي او يو له بله سره دې پرې وغږېږي.

۱. د اروپا لويه وچه .... ده.

۲. د اروپا زياتره برخې د .... په سيمو کې پرتې دي.

۳. د اروپا په شمالي او سهيلي برخه کې .... غرونه پراته دي.

پوښتنې:

۱ـــ ځينې جغرافيه پوهان د اروپا اوآسيا دواړه لويې وچې په کوم نوم يادوي؟

۲ـــ د اروپا د لويې وچې ختيځ پلو ته کومه لويه وچه پرته ده؟

سم ځواب خوښ کړئ.

۳ – د اروپا زياتره وګړي:

الف: د اسلام په دين مشرف دي.　　　ب - د مسيحي دين لري

ج – د يهوديت دين لري .　　　د- هيڅ دين نه لري.

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

نقشې ته وګورئ او د هغې له مخې د اروپا څلور خواوې بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروپا د لویې وچې د ځینو مشهورو هېوادونو جدول

ګڼه	د هېواد نوم	پلازمېنه	دین
۱	انګلستان	لندن	مسیحي(عیسوي)
۲	آلمان	برلین	// //
۳	ایتالیا	روم	// //
۴	اتریش (استریا)	ویانا (وین)	// //
۵	فرانسه	پاریس	// //
٦	اسپانیا	مادرید	// //
۷	هالند	امستردام	// //
۸	دنمارک	کوپنهاګن	// //
۹	بلجیم	بروکسل	// //
۱۰	ناروې	اسلو	// //
۱۱	سویډن	ستا کهلم	// //
۱۲	فنلنډ	هلسنکي	// //
۱۳	البانیا	تیرانا	اسلام

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور دېرشم لوست

د افریقا لویه وچه

موخه:

- زده کوونکي دې د افریقا لویه وچه وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

قاره	براعظم، لویه وچه
سمندر	بحر، اوقیانوس
سهیل	جنوب

- د افریقا لویه وچه د آسیا او اروپا د براعظمونو کومې خواته پرته ده؟
- د افریقا د لویې وچې د څو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟

د افریقا لویه وچه د آسیا د لویې وچې جنوب لویدیځ خواته پرته ده. دا لویه وچه له آسیا څخه د سره سمندرګي په واسطه بیله شوې ده. د افریقا د براعظم شمال خواته د مدیترانې سمندرګی، ختیځ خواته یې د هند سمندر، لویدیځ لورته یې د اطلس سمندر او سهیل خواته یې د هند او اطلس سمندر ګډې اوبه واقع دي.

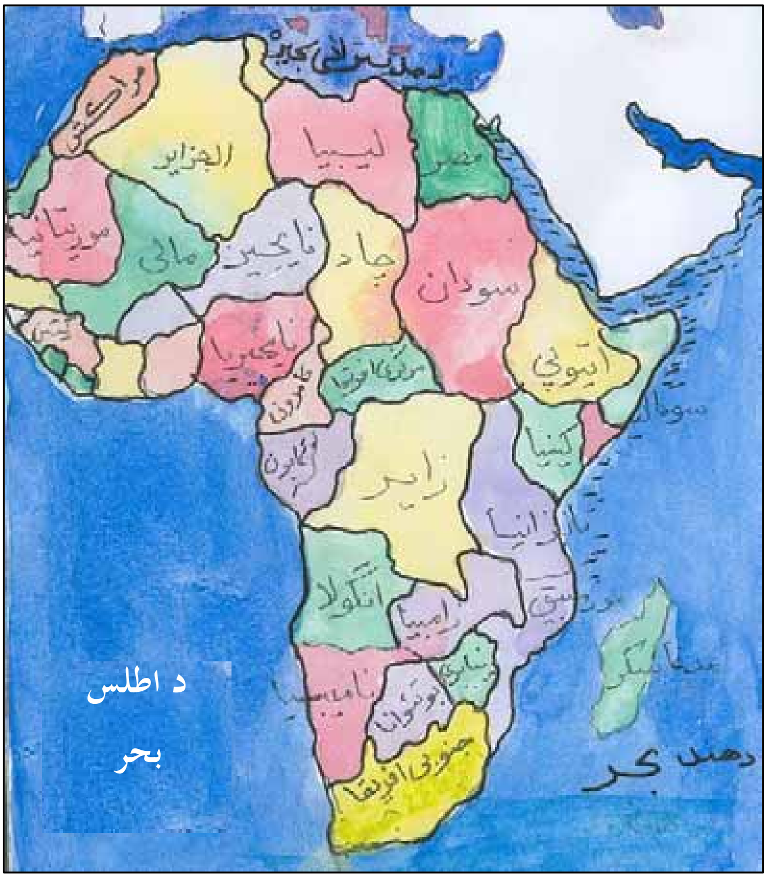

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لویه وچه د مساحت او لویوالي له نظره د اسیا او امریکې له وچو څخه وروسته په دریمه درجه کې ده. افریقا توده هوا لري. هغه خلک چې په افریقا کې ژوند کوي زیاتره تور پوستکي دي. څرنګه چې د افریقا لویه وچه د شمال ختیځ له لوري نه مکې معظمې ته نږدې پرته ده، له دې کبله ډېر ژر د اسلام دین په دې لویې وچې کې خپور شو او اوس زیات اسلامي هېوادونه په دې لویې وچې کې دي.

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې له نقشې څخه په ګټې اخیستو د هغو هېوادونو نومونه واخلي چې د افریقا په یو لوري کې پراته دي.

- د افریقا شمال کې ....
- د افریقا ختیځ کې ....

پوښتنې:

لاندې جملې پوره کړئ:

۱- د افریقا لویه وچه د (   ) په واسطه له اسیا نه بېله شوې ده.

۲- د افریقا د لویې وچې شمال خواته (   ) پروت دی.

۳- د افریقا د څو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له ټولګي څخه دباندې فعالیت:

د افریقا نقشه په ځیر وګورئ. د افریقا د لویې وچې څلور خـواوې او د هېوادونـو موقعیت په ډېرې پاملرنې له یامه تېر کړئ، ترڅو په بل وخت کې وکولای شئ په اسانی هغه پیدا کړي

ښوونکی صاحب دې زده کوونکي وپوهوي چې په نقشې باندې له سمندر او سمندرګي څخه پرته نور لیکـل شـوي نومونـه د هېوادونو نومونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه دېرشم لوست

د امریکا لویه وچه

موخه:
زده کوونکي دې د امریکا لویه وچه وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

مهاجر	کډوال، څوک چې له خپل وطن نه بل ځای ته ځي
بېړۍ	کښتۍ
کشف	پیدا کول
قاره	لویه وچه
نامتو	مشهور

– د امریکا لویه وچه له څو برخو څخه جوړه شوې ده؟
– د امریکا د لویې وچې د څو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له هغو ځایونو او سیمو څخه چې د نړۍ خلکو خبرنه درلود او د بېړۍ چلولو د پرمختګ او زیاتو ګرځېدو څخه وروسته ورته ورسیدل، نو د نوې نړۍ په نامه یې یادکړل. دکرستوف کولومب په نوم یو سړي چې په ۱۴۹۲ میلادي کال کې د هندوستان په لټه کې و، په تصادفي توګه د امریکا ځمکې ته ورسید او امریکا کشف شوه.

د اطلس سمندر د ختیځ له خوا څخه د امریکې لویه وچه د اروپا او افریقا له لویې وچې بېله کړې ده. د لویدیځ له لوري څخه آرام سمندر د امریکا لویه وچه د آسیا له لویې وچې نه بېله کړې ده. د امریکا لویه وچه د شمال له خوا نه سهیل ته پرته ده. شمال خواته یې شمالي کنګل سمندر او سوېل لورته یې د آرام او اطلس سمندرونو ګډې اوبه واقع دي.

دا قاره په دریو شمالي، مرکزي اوجنوبي برخو وېشل شوې ده. په شمالي امریکا کې دوه لوی هېوادونه کانادا او د امریکامتحده ایالاتونه پراته دي.

په مرکزي امریکا کې ډېر هېوادونه پراته دي، چې مشهور هېوادونه یې مکسیکو، نیکاراګوا او پانامه دي. په جنوبي امریکا کې هم ډېر هېوادونه شته، چې مهم یې برازیل، ارجنتاین، چیلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پیرو دي. د امریکې د لویې وچې د هېوادونو ټول وګړی د عیسویت د دین پیروان دي. ځینې مسلمانان هم په هغو هېوادونو کې ژوند کوي.

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. هره ډله دې په نقشې باندې د لاندینو موضوعاتو په یوې برخې باندی کار وکړې او د ډلې استازی دې هغه نورو ته ولولي:

- د نقشې له مخې د امریکې د لویې وچې په نښه او د کتاب له متن سره یې په کتلو څلور خواوې و ټاکئ.
- پر نقشه باندې د ځینو هېوادونو د موقعیت پیداکول.

پوښتنې:

۱ــ د امریکې لویه وچه په کوم کال کې چا کشف کړه؟

۲ــ د امریکې متحده ایالات د امریکا د لویې وچې په کومه برخه کې پراته دي؟

۳ــ د امریکا د لویې وچې هېوادونه دکوم دین پیروان دي؟

۴ــ د امریکا لویه وچه د کومو سمندرونو په واسطه د آسیا، اروپا او افریقا له وچو څخه جلا شوې ده؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

په دې لوست کې د لوستل شوو هېوادونو نومونه په خپلو کورونو کې د نقشې پر مخ پیدا او ځانونه پرې پوه کړئ.

شپږ دېرشم لوست

د استراليا او اوقيانوسيې لويه وچه

موخه:
زده کوونکي دې د استراليا او اوقيانوسيې لويه وچه و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ټاپو	جزيره
سمندرونه	بحرونه
قاره	لويه وچه
لويديځ	غرب

- د استراليا او اوقيانوسيې لويه وچه د اسيا د لويې وچې په کومه خواکې پرته ده؟
- د استراليا او اوقيانوسيې د لويې وچې دځو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟

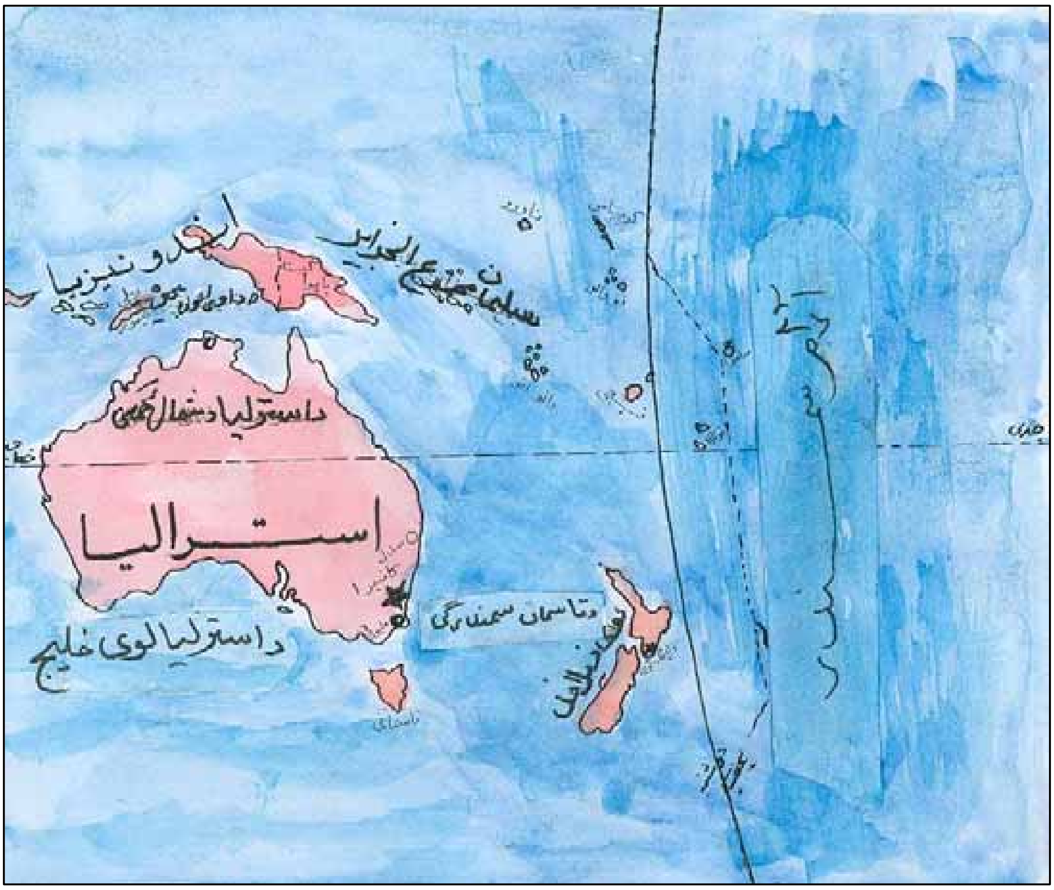

محترم استاد دې زده کوونکي وپوهوي له سمندر، سمندرگی او خليج څخه پرته هر نوم چې په نقشه کې د ټاپو په څنگ کې ليکل شــوی دی هغه د يو هېواد نمايندهگي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه له یو لوی ټاپو او یو شمېر کوچنیو ټاپوګـانو څخه جوړه شوې ده. د استرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه له څلورو خواو څخه د سمندرونو په واسطه احاطه شوې ده.

لویدیځ ته یې د هند سمندر او ختیځ خواته یې آرام سمندر دی. د شمال لویدیځ له لـــوري څخه دې لویې وچې ته نژدې هېواد د اندونیزیا اسلامي جمهوریـــت دی. اســـترالیا، چـــې د اوقیانوسیې لوی ټاپو دی، یو خپلواک هېواد دی. د دې لویې وچې ټول هېوادونه د ټاپو په څېر د سمندرونو په منځ کې واقع دي. د استرالیا او اوقیانوسیې د لویې وچې ډېر مهم هېوادونـــه د استرالیا هېواد، فیجي، او نوي زیلاند دی.

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې دخپل کتاب له نقشې نه په ګټې اخېستلو سره استرالیا او نوی زیلاند پیـــداکړي او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي. وروسته دې د ډلې نماینده هغه د ټولګي په مخ کې نورو ته ولولي.

پوښتنې:

۱ــ ولې ددې قارې هېوادونه د نورو وچو د هېوادو په څېر یو د بل په څنګ کې پراته نه دي؟

۲ــ ټاپو څه ته وایي؟

۳ــ ددې لویې وچې د څو هېوادونو نومونه واخلئ او د نقشې پرمخ یې پیداکړئ؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپلو نقشو په کارونې سره د استرالیا او اوقیانوســـیې هېوادونـــه وګـورئ ترڅـــو پـــه راتلونکي کې وکولای شئ ډېر ژر هغه پیدا کړې او هم د راتلـــونکي ورځـــې لوســـت د کتاب له مخې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووه دېرشم لوست

انتارکتیکا (سوېلي قطب)

موخه:
- زده کوونکي دې د انتارکتیکا لویه وچه و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نیمه ختیځه کره	د لندن له صفر درجې طول البلد څخه ختیځ خواته په دې نامه یادیږي
نیمه لویدیځه کره	د لندن له صفر درجې طول البلد څخه لویدیځ خوا دنیمې لویدیځې کرې په نامه یادیږي
سوېلي	جنوبي
میشته	استوګن
تحقیقات	څېړنې
ځیر	دقت، توجه

په سهیلي قطب کې کومه لویه وچه واقع ده؟

انتارکتیکا د ځمکې دکرې شپږمه لویه وچه ده، چې د ځمکې د کرې په وروستۍ سوېلي برخه کې پرته ده.

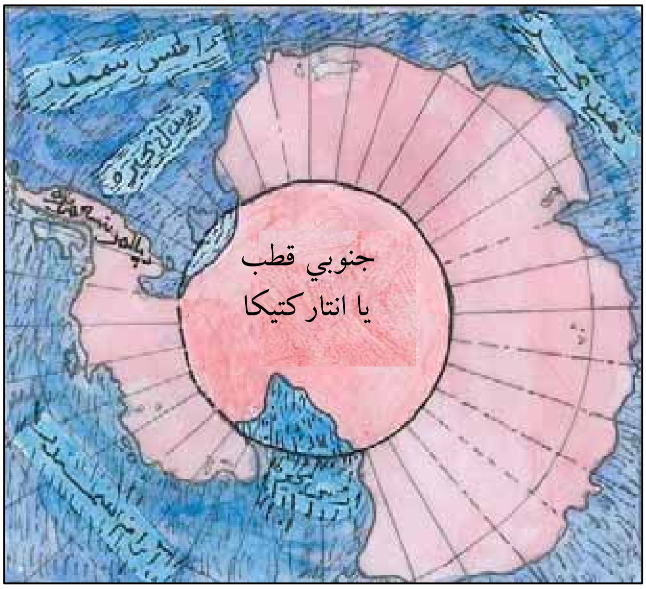

د انتارکتیکا لویدیځ خواته د اطلس سمندر او آرام سمندر ګډې اوبه او ختیځ لورته یې د هند او آرام سمندر ګډې اوبه پرتې دي. شمال خواته یې د هند او اطلس سمندرګډې اوبه او سهیل لوري ته یې آرام سمندر پروت دی. له سمندرونو نه هاخوا ډېر نږدې هېواد انتارکتیکا ته په ختیځه نیمه کره کې نوی زیلاند او استرالیا[۱] او په لویدیځه نیمه کره کې دارجنتاین[۲] هېواد دی.

په دې وچه کې تل شپږ میاشتې ورځ او شپږ میاشتې شپه وي. هوا یې ډېره سړه او د خلکو د میشته کیدو لپاره برابره نه ده. خلک په دایمې توګه هلته ژوند نه کوي. د پرمختللو هېوادونو پوهان هلته د علمي تحقیقاتو اوڅېړنو لپاره ځي.

۱- د نوي زیلاند او استرالیا نقشه دکتاب په (۷۸) مخ کې وګورئ.

۲- ښوونکی صاحب دې په ۸۲ مخ کې دارجنتاین موقعیت زده کوونکو ته وښیي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم موضوعات چې زده کوونکو د کتاب په متن کې لوستی هغه دې له نقشې سره تطبیق کړي.

پوښتنې:

۱– ولې خلک په دایمي توګه په جنوبي قطب یا انتارکتیکا کې ژوند نه کوي؟

۲– انتارکتیکا دکومو سمندرونو په واسطه احاطه شوی دہ، نومونه یې واخلئ؟

۳– له سمندرونو نه ها خوا انتارکتیکا ته کوم هېوادونه نږدې پراته دي؟

۴– زموږ د هېواد شپه او ورځ له انتارکتیکا سره څه توپیر لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

له (۸۲) نقشې نه د ګټې اخیستنې له مخې لویې وچې او سمندرونه په ځیر سره وګورئ، چې کومې لویې وچې سره نږدې او کومې یو له بل نه لرې پرتې دي.

اته دېرشم لوست

سمندرونه او د هغوی گټې

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

گټه	فایده
سمندر	بحر اوقیانوس، زیاتې اوپراخې اوبه
ژور	د ځمکې ټیټه برخه
له نیکه مرغه	خوشبختانه
نړۍ	جهان

موخه:

زده کوونکې دې د نړۍ سمندرونه وپېژني.

– د نړۍ دڅو سمندرونو نومونه واخلئ؟

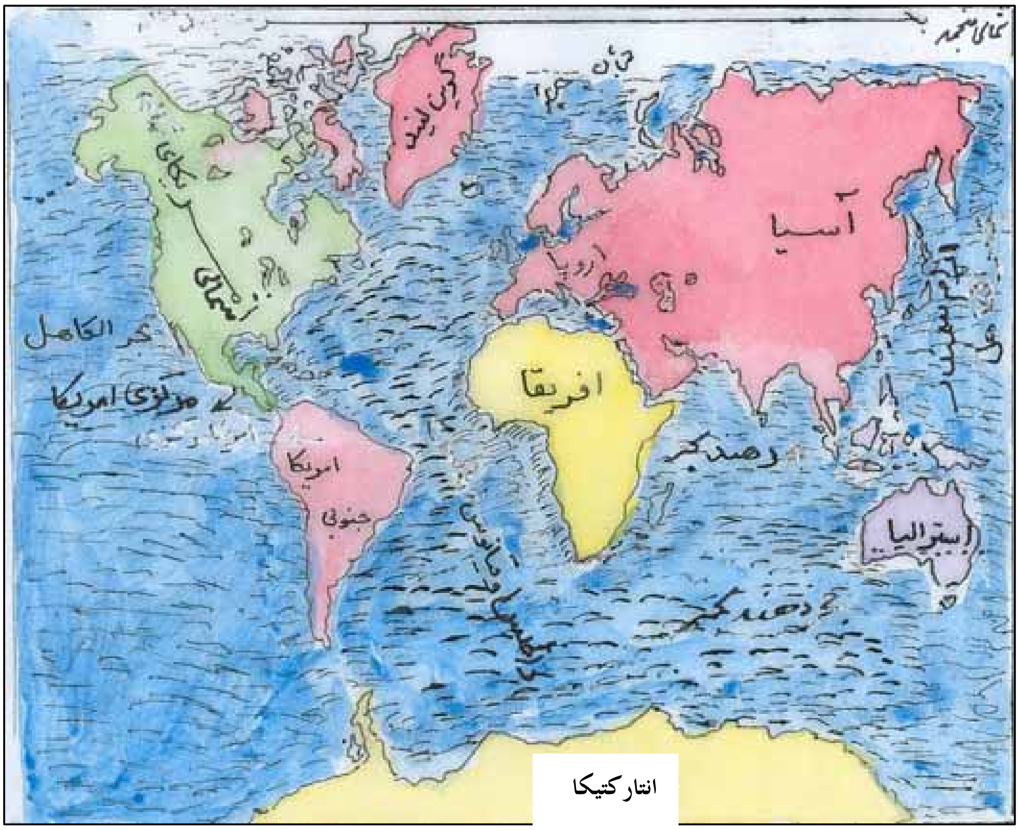

د ځمکې د مخ په سلوکې یې ۲۹ وچه او په سلوکې۷۱ یې اوبه دي. له نیکه مرغه ځمکه لوړې او ژور ځایونه لري. که ځمکه هواره وای دځمکې ټول مخ به اوبو نیولی وای. په نړۍ کې څلور لوی سمندرونه شته، چې د آرام سمندر (بحرالکاهل)، اطلس (اتلانتیک) سمندر، هند سمندر او شمالي منجمد سمندر په نومونو یادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آرام سمندر:

د نړۍ ډېر لوی سمندر آرام سمندر (لټ سمندر) نومېږي. آرام سمندر د لویدیځ له خوا د آسیا او استرالیا او اوقیانوسیې د لویو وچو او د ختیځ له خوانه د امریکا د لویې وچـــې پـــه واسطه احاطه شوی دی. دا سمندر د شمال له خوا نه تر بیرنگ آبنا پورې او د سوېل له خوا نه د انتارکتیکا تر وچې پورې غځېدلی او د ځمکې پرمخ یې ډېره لویه سیمه نیولې ده.

د سمندرونو اوبه د لمر د وړانگو د لګیدو په واسطه ورو، ورو په براس (بخار) اوړي. د زیاتو بخارونو په یو ځای کیدو ورېځې جوړیږي. وریځې د وچو سیمو په لور راځـــي او د واورې او اورښت په توګه په وچو باندې اوریږي. لوی واکمن خدای (ج) په نړۍ کې هر شي د انسانانو د ګټې لپاره پیداکړی دی.

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډلــه دې د آرام سمندر د څلورو خواو په هکله د نقشې په پام کــې نیولــو ســره معلومات لاسته راوړي. دویمه ډله دې د سمندرونو د ګټو په باره کې معلومات پیداکړي. وروسته دې د دواړو ډلو استازي د ټـولګي پــه مخ کې خپل فعالیتونه څرګند کړي.

پوښتنې:

خالي ځایونه پوره کړئ.

۱- ( ) په سلوکې د ځمکې مخ وچه ده؟

۲- د نړۍ ډېر لوی سمندر ( ) نومیږی؟

۳- ( ) په سلوکې د ځمکې مخ په اوبو پوښل شوی دی؟

۴- د ځمکې د مخ لوړ او ژور ځایونه څه ګټې لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهه دیرشم لوست

د اطلس سمندر

موخه:

- زده کوونکی دې له اطلس سمندر سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

پخوانۍ نړۍ	د نړۍ معلومه برخه چې ټولو خلکو ته ښرگنده وه او هغه د آسیا، اروپا او افریقا لویې وچې دي
نوې نړۍ	هغه ځایونه چې د نړۍ خلکو د هغه په باره کې معلومات نه درلودل، لکه امریکا او داسي نور
کان	معدن
اوقیانوس	بحر، سمندر
بهیږي	ځي، جریان لري

- د اطلس سمندر پــه کــوم ځای کې پروت دی؟

په نړۍ کې دویم لوی سمندر د اطلس سمندر دی. دا سمندر د لویدیځ له خوا د امریکې لویې وچې او د ختیځ له خوا د اروپا او افــریقا لویو وچو احاطه کړی دی.

شمال خواته تر شـــمالي منجمـــد سمندر او سوېل ته د انتارکتیکا پـــه لویې وچې پورې نښتـــی دی. دا دوه سمندرونه (آرام سمندر او د اطلـــس سمندر) زړه یا پخوانـی نړۍ له نـــوی نړۍ څخه جلا کوي.

د سمندرونو اوبه تـــروې دي او د څښلو لپاره نه استعمالیږي. کله چـــې وریځې د سمندرونو له خوا د وچې خواته راشي، په غرونو کې د واورې او باران لامل گرځي. له غرونو څخه سیندونه سرچینه اخلي او هوارو سیمو خواته بهیږي. د ســـیندونو پـــه واســـطه کرنیزې ځمکې خړوبه کیږي. د سیندونو پاتې اوبه په سمندرونو کې تويیـــږي. کلـــه چـــې د سیندونو اوبو د مالگې د کانونو له سیمو څخه تیریږي او یوه برخه مالگـه په کې اوبه کیږي. دا مالگه د سیندونو په واسطه سمندرونو ته وړل کیږي. او په دې توگـه د سمندرونو اوبه تـــروې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. هره ډله دې آرام سمندر او اطلس سمندر د نقشې له مخې په غور ســـره وګـوري، چـــې دا دواړه په کومو برخو کې سره نښتي دي. وروسته دې هره ډله خپلې اړونده موضوع ګانې د ټولګی په وړاندې خپلو ټولګیوالو ته ولولي.

پوښتنې:

۱ – په ترتیب سره د نړۍ د لویو سمندرونو نومونه واخلئ؟

۲ – پخوانۍ او نوی نړۍ څه توپیر لري؟

۳ – ولې د سمندرونو اوبه تروې دي؟

د ټولګي څخه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

سمندرونه موږ او تاسوته څه ګټه لري، په دې هکله پنځه کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتم لوست

د هند سمندر

موخه:
زده کوونکي دې د هند د سمندر موقعیت وپېژندلی شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ساحل	د سمندر څنګ یاد رود غاړه
براعظم	لویه وچه
سوداګري	تجارتي
لیږدول	وړل

– هغه هېوادونه چې له هند سمندر سره نږدې واقع دی، نومونه یې واخلئ؟

زموږ هېواد ته ډېر نږدې سمندر د هند سمندر دی. د هند سمندر د شمال له خوا څخه د آسیا له لويې وچې سره نښتی دی. د سوېـل له پلوه له انتارکتیکا سره نښتی دی. د لویدیځ له خوا نه د افریقا له لويې وچې سره نښتی دی او د ختيځ له خوا له استرالیا او اوقیانوسیې او آرام سمندر سره نښتی دی. د آسیا په براعظم کې د هند له سمندر سره نښتي هېوادونه له پاکستان، هند، بنګله دېش او اندونیزیا څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه هېوادونه چې د سمندر په خوا کې پراته دی، خلک یې کولای شي د کوم هېواد له مخنیوي پرته په اوبو کې هرې خواته تګ راتګ وکړي. په سمندرونو کې د سوداګرۍ مالونه د بېړیو په واسطه په ډېره ارزانه بیه له یوځای نه بل ځاي ته لیږدول کیږي. د سمندرونو ترڅنګ ځیني اوسیدونکي د کبانو په ښکار بوخت دي.

د زده کوونکو هره ډله دې د لویوالي او کوچنیوالي لــه مخــې د سمندرونو نومونه په ترتیب ولیکي او په ټولګي کې دې نــورو تــه ولولي.

پوښتني:

د سمو جملو په وړاندې په پنسل باندې د (ص) توری او د غلطو جملو په خــوا کــې د (غ) توری ولیکی.

١– د هند سمندر له افغانستان سره نښتی دی. (   )

٢– د هند سمندر د آسیا د براعظم سهیل خواته پروت دی. (   )

٣– د هند سمندر د انتارکتیکا په شمال کې پروت دی. (   )

۴– د افریقا د براعظم ختیځ خواته د هند سمندر پروت دی. (   )

په سمندرونوکې د سرک جوړولو لګښت نشته. بېړۍ هرې خواته په ازادانه ډول تګ او راتګ کولای شي او همدارنګــه په یوې بېړۍ کې ډېر زیات مالونه وړل او راوړل کېږي. له دې لـــه امله له دې لارې د سوداګرۍ د مالونو کرایه ډېره ټیټه تمامیږي.

له ټولګي نه دباندې د زده کوونکو فعالیت:

هغه هېوادونه چې سمندر ته نږدې پراته دي په کوم دلیل کولای شي آزادانه هر ځای ته تګ راتګ وکړي. خپل دلایل ولیکئ او سباته یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو څلويښتم لوست

شمالي منجمد سمندر

موخه:

- زده کوونکي دې شمالي منجمد (کنګل شوی) سمندر وپېژني.

- شمالي منجمد سمندر په کوم ځای کې پروت دی؟

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

منجمد	کنګل شوی، کنګل
شمالي قطب	دځمکې په شمال کې وروستنۍ برخه
جنوبي قطب	د ځمکې سهيل خواته وروستنۍ برخه
سايبريا	د روسيې په شمال کې د يوځای نوم دی، چې د شمالي منجمد سمندر ترڅنګ پروت دی

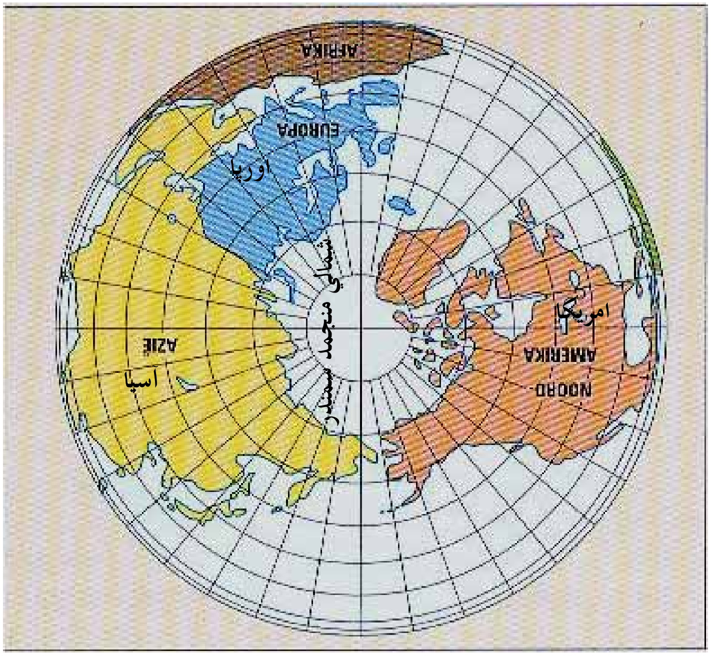

شمالي منجمد سمندر تر ټولو سمندرونو کوچنی دی او د آسيا، اروپا او امريکا د لويو وچو شمال ته پروت دی. څرنګـه چې په جنوبي قطب کې شپږ مياشتې ورځ او شپږ مياشتې شپه وی، په شمالي قطب کې هم شپږ مياشتې شپه او شپږ مياشتې ورځ وي. ددې سيمې هوا ډېـــره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړه ده. د جنوبي قطب په خلاف په شمالي قطب کې سمندر یا اوبه شته، چې تل د کنګـل پـــه ځېر وي. یوازې کنګـل ماتوونکې بېړۍ کولای شي په هغې کې تر یوه ځایه پورې تـګ راتـګ وکړي. شمالي منجمد سمندر ته نیږدې هېوادونه په آسیا کې د روسیې، سایبریا، په اروپا کې د فنلیند او ناروې هېوادونه او په امریکا کې د کانادا هېواد دی.

د(۷۲)، (۷٦) او (۸۸) مخونو نقشه په غور له مخې تیره کړئ. هغه هیوادونه چې د شمالي منجمد سمندر تر څنګ پراته دي نومونه یې واخلئ.

پوښتنې:

۱– شمالي منجمد سمندر د ځمکې په کومه برخه کې موقعیت لري؟

۲– کوم هېوادونه له شمالي منجمد سمندر سره نږدې پراته دي.؟

۳– د شمالي منجمد سمندر په څلورو خواوو کې کومې سیمې پرتې دي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د سمندرونو د ګټو په باره کې څو کرښې د مقالې په څېر ولیکئ.

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه څلويښتم لوست

ځمکه او د هغې شکل

موخه:	
- زده کوونکي دې ځمکه او د هغې شکل وپېژني.	

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ځوړند	ځړېدلی
ځل	وار، نوبت

- ځمکه چې موږ ژوند په کې کوو، څه ډول شکل لري؟
- انسانانو لومړی د ځمکې په هکله څه فکر کاوه؟

ځمکه ګرد شکل لري. لومړی انسانانو داسې فکر کاوه چې ځمکه هواره ده او انسانان د يـو مسطح هوار جسم د پاسه ژوند کوي. پخوانيـو هنديانو ځمکه د يوې پانې او يا تختې پـه څېـر ګڼله، چې هغه د يوه فيل پر شا باندې پرتـه ده. بابليانو ځمکه هواره ګڼله او داسې عقيـده يـې درلوده، چې هغه د يوه غوايي د ښکـر د پاسـه ايښې ده.

له ميلاد څخه د مخه پـه (۵۳۰) کال کـې فيثاغورث د لومړي ځل لپاره د ځمکې پــه ګـرد والی باندې وپوهيد. د ارسطو په نامه يوبل پـوه د ځمکې کرويت د خسوف يعنې د مياشتې د تندر له نيولو څخه ثابت کړ او ويې ښوده چـې ځمکـه ګردی ده.

نن ورځ د علومو د پرمختګ له مخې د اثابته شوې ده چې ځمکه کروي يعنې ګرده ده او په هواکې د خدای (ج) په قدرت سره ځوړنده ده.

د ځمکې د کرې د ښه پېژندلو لپاره د هغې پرمخ باندې د طول البلد او عرض البلد فرضي کرښې رسم شوي دي چې د استوا کرښه د هغو له جملې څخه شمېرل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استوا کرښه:

د استوا کرښه څه شی دی او څمکه په څو برخو وېشي؟

استوا يوه فرضي کرښه ده او د ځمکې کره يې چې مـــورږ د هغې پرمخ ژوند کوو، په دوو برخو يعنې شمالي نيمې کـــرې او جنوبي نيمې کرې باندې وېشلې ده. د استوا له کرښې څخه تـــر شمالي قطب پورې شمالي نيمه کره او د استوا له کرښې څخه تر جنوبي قطب پورې د جنوبي نيمې کرې په نامه يادېږي.

د لمر وړانګې په کال کې دوه ځلې يو وار د ورې د مياشـــتې په لومړۍ ورځ او بله پلا د تلې د مياشتې په لومړۍ ورځ د استوا په کرښه باندې عمود ځلېږي، چې له دې امله د شپې او ورځې اوږدوالی سره برابرېږي يعنې ۱۲ ساعته ورځ او ۱۲ ســـاعته شپه وي.

د استوا کرښې ته د صفر درجې عرض البلد هم وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې د ټـولګي د مخه یا د ښوونځي په انګړ کې یوه دایره جوړه کړی. د دایرې په دننه کې دې ځو تنه د استوا کرښه داسې تمثیل کړي چې جنوبي او شمالي نیمې کرې وښیي.

پوښتني:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱– .... له میلاد څخه د مخه په ۵۳۰ کال کې د ځمکــې پــه کرویت پوه شو.

۲– ارسطو د ځمکې کرویت د .... له لارې ثابت کړو.

۳– هغه فرضي کرښه، چې د ځمکې کره په دوو شمالي او جنوبي نیمو کرو بانــدې وېــشي، د .... په نامه یادېږي.

۴– د استوا کرښې ته په پاملرنې سره افغانستان په .... نیمه کـره کې پروت دی.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپلو مشرانو په مرسته د ځمکې کره رسم کړئ او په هغې کې د استوا کرښه ، شمالي او جنوبي نیمې کرې په نښه کړئ او بیا ورځ یې په ټولګي کې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طول البلدونه او عرض البلدونه

موخه:

- زده کوونکي دي طول البلدونه او عرض البلدونه و پیژني.

دا لاندي لغتونه وپیژنئ:

غولی	انګړ، صحن
تمثیل	په عملی توګه د يو کار ښوول

– د طول البلد مبداء له کوم ځای څخه تېريږي؟

– د ځمکي دکرې په مخ باندې د عرض البلد څو کرښې موجودې دي؟

د ځمکي کره د يوې بلې فرضي کرښې په واسطه، چې طول البلد نوميږي په ختيځو او لويديځو دوونيمـــو کـــرو باندې وېشل کيږي. دغه فرضي کرښه چې د لندن ښار لـــه ګرينويچ څخه تېريږي، د طول البلد د صفر درجې په نامـــه يادېږي. طول البلدونه له شمالی قطب څخه پيل او ترجنوبي قطب پورې غځېدلي دی.

د هغوی مبداء د لندن د ګرينويچ د طول البلد له صفر درجې څخه پيـــل (۱۸۰) درجـــې ختيځ خواته او (۱۸۰) درجې لويديځ خواته پراته دي، چې ټول د طول البلد (۳٦۰) درجـــې کېږي . د طول البلدونو د فرضي کرښو له مخې وخت ټاکلی شو.

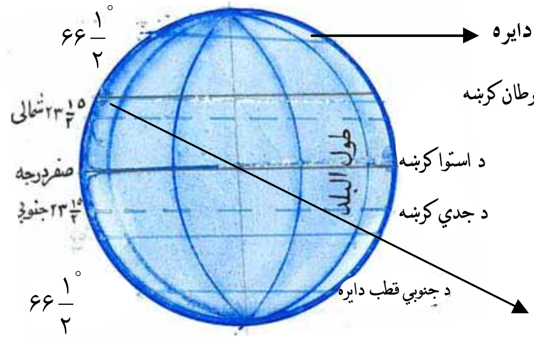

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض البلد:

عرض البلدونه هغه فرضي کرښې دي چې مبدا یې د استوا کرښه ده او ځمکه په دوو شمالي او جنوبي نیمو کرو باندې وېشي. دغه کرښې د موازي کرښو په نامه هم یادوي، ځکه چې تل په موازي شکل پرتې وي او یو بل نه قطع کوي. د عرض البلدونو شمېر (۱۸۰) درجـــو تـــه رسېږي چې (۹۰) درجې یې په شمالي نیمه کره او (۹۰) درجې نور یې په جنوبي نیمه کــره کې پراته دي. د عرض البلدونو له فرضي کرښو څخه په ګټه اخیستنې کولای شو د یـــوې ســـیمې سوړوالی او تود والی او د هغې موقعیت پیداکړو.

د زده کوونکو هره ډله دې د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه ووایي. د زده کوونکو هره ډله دې د (۷۱) مخ له نقشې څخه په کار اخیـــستلو د عرض البلدونو مبدا پیدا کړي چې له کومو لویو وچو څخه تېرېږي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱ – هغه فرضي کرښه چې شمالي او جنوبي قطب سره نښلوي د............ په نوم یادېږي.

۲ – هغه فرضي کرښه چې ځمکه په دوو شمالي اوجنوبي نیمو کرو باندې وېشي د......... په نوم یادېږي.

۳ – د ځمکې پرمخ د عرض البلد څو کرښې موجودې دي.

له ټولګي د باندې فعالیت:

د ځمکې کره رسم کړئ او په هغې کې عرض البلدونه په نښه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور څلویښتم لوست

د ځمکې حرکتونه

موخه:
- زده کوونکي دې د ځمکې وضعي او انتقالي حرکتونه وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

بشپړ	مکمل، پوره، تکمیل
کرښه	خط،لیکه

– د عرض البلدونو او طول البلدونو په هکله څه پوهېږئ؟

– ځمکه څو ډوله حرکتونه لري؟

د ځمکې کره دوه ډوله حرکت لري، چې یو یې د وضعي اوبل یې د انتقالي حرکت په نومونو یادیږي.

ځمکه په ۲۴ ساعتونو کې یو وار د خپل فرضي محور پر شاوخوا څرخیږي، چې دې ډول حرکت ته وضعي حرکت وایي او د همدې حرکت له مخې شپه او ورځ پیداکیږي.

ځمکه په (۳٦۵) ورځو او ٦ ساعتونو کې د لمر پر شاوخوا باندې خپل انتقالي حرکت سرته رسوي، چې دې ډول حرکت ته د ځمکې انتقالي حرکت وایي. ددې حرکت له مخې چې د لمر په شاوخوا ګرځي، دکال څلور فصلونه منځ ته راځي. د څلورو کلونو په تېریدو سره یو کـال ۳٦٦ ورځې کیږي او هغه کال چې ۳٦٦ ورځې وي دکبیسه کال په نامه یادیږي.

د ځمکې انتقالي حرکت

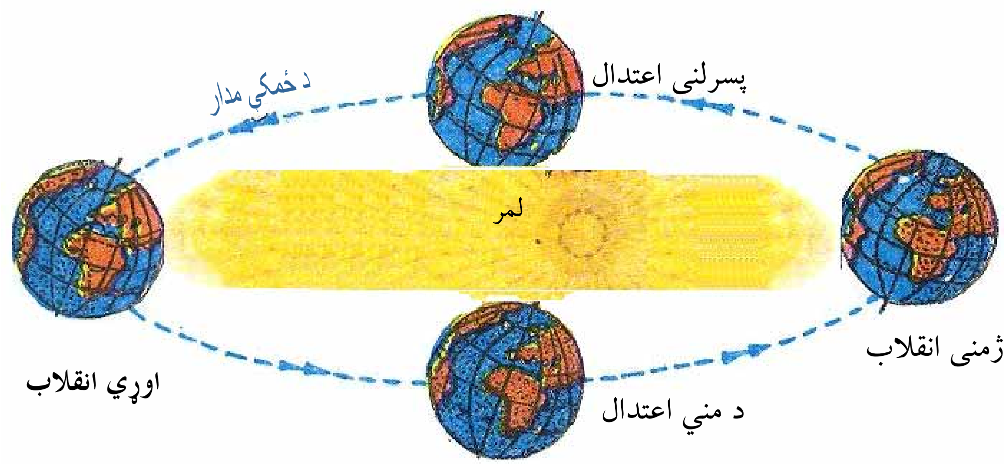

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي دننه فعالیت

د زده کوونکو هره ډله دې د لوست غوره مطلبونه را لنډ کړي او یو له بله سره دې خبرې پرې وکړي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱– د ځمکې کره .... حرکتونه لري.

۲– ځمکه په .... یو وار دخپل فرضي محور په شاوخوا څرخي چې دغه حرکت د.......................... په نوم یادوي.

۳– ځمکه په (۳٦۵) ورځو .... کې خپل انتقالي حرکت بشپړوي.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د ځمکې کره رسم او طول البلدونه په کې وښیئ.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library